

## FJÄLLKON

### B-POST FÖRENINGSBREV

Avs: Svensk Fjällrasavel,  
Larstorp, 590 33 Borensberg

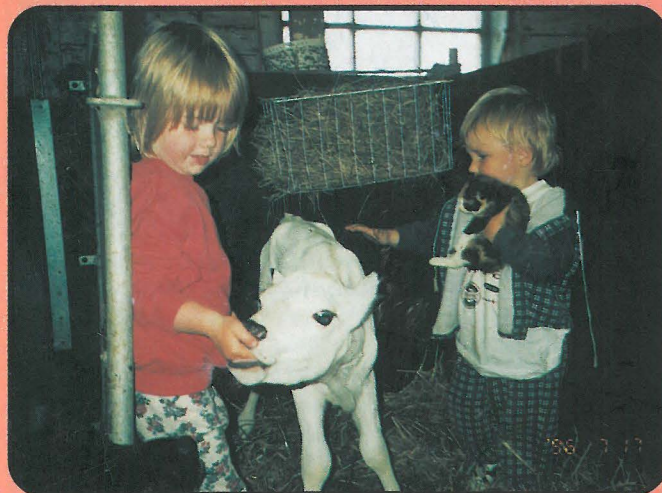
## Bilder från familjealbumet.....



*Kalvning i sommarhagen - en familjeangelägenhet!  
Våra barn Kajsa, Hampus och Linus ser på och lär sig.  
Foto: Lennart Rosén*



*Sensommar i fjällkvigornas hage.  
Foto: Annelie Owesson*



*Barn & Djur i en salig blandning - en härlig bild!  
Här är det Elin och Mattias som är med pappa i lagårn.  
Foto: Joachim Gustavsson*



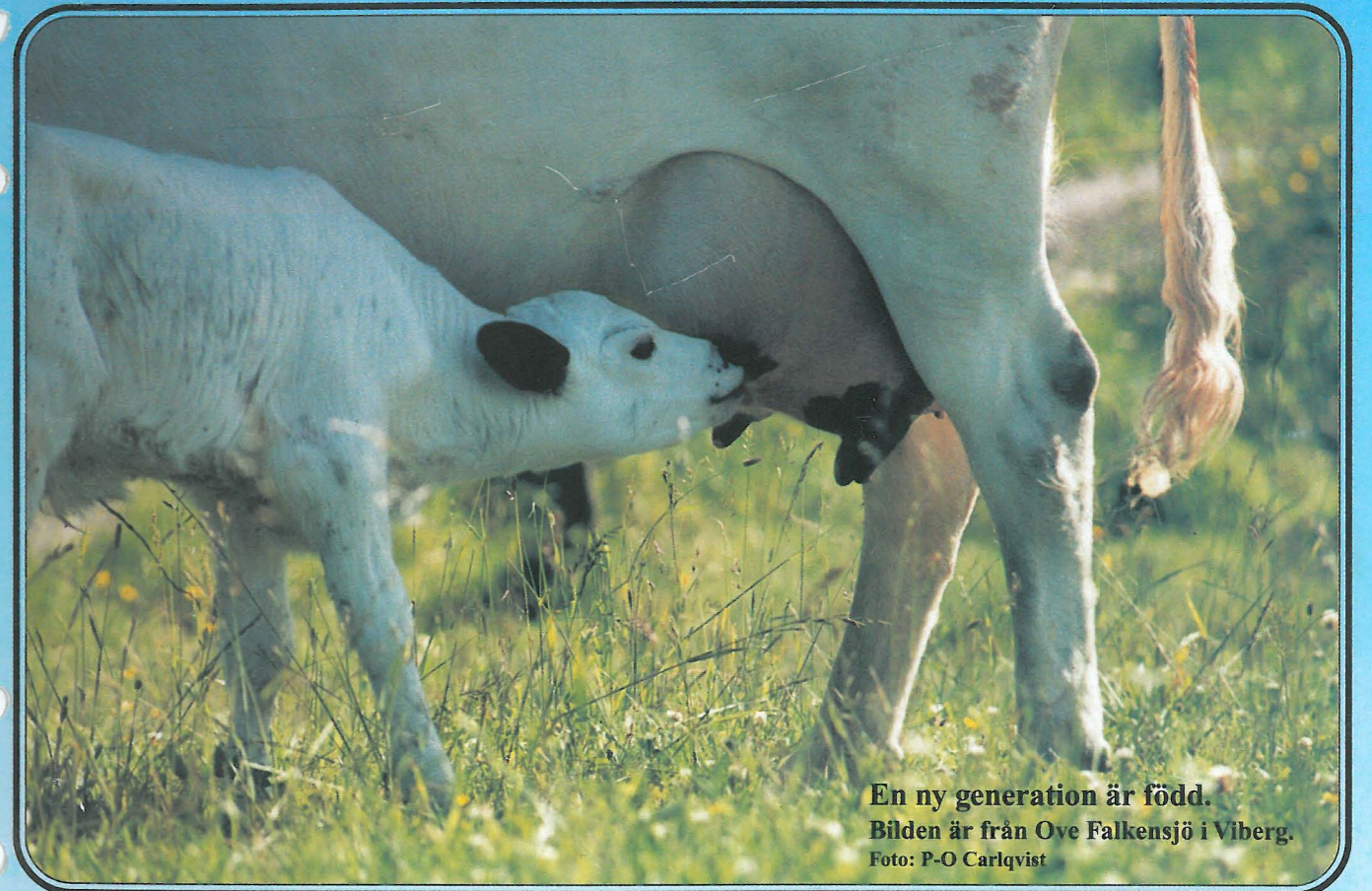
*Maj-Britt har just utfodrat fjällkalvarna.  
Foto: Torbog & Sven-Olof Widell*

Har Du några fina, trevliga, kanske ovanliga, kanske spännande bilder i Ditt fotoalbum som Du tror passar på den här sidan? Skicka i så fall in dem till oss! Du får dem tillbaka när vi använt dem! Sänd in dem under adress: Svensk Fjällrasavel, Larstorp, 590 33 Borensberg

# FJÄLLKON

## Svensk Fjällrasavels Tidskrift

NR 5 DECEMBER 1996



*En ny generation är född.  
Bilden är från Ove Falkensjö i Viberg.  
Foto: P-O Carlqvist*

**GÅRDSBESÖK HOS  
ABRAHAMSSONS  
I TORVALLA BY  
Sidan 5**

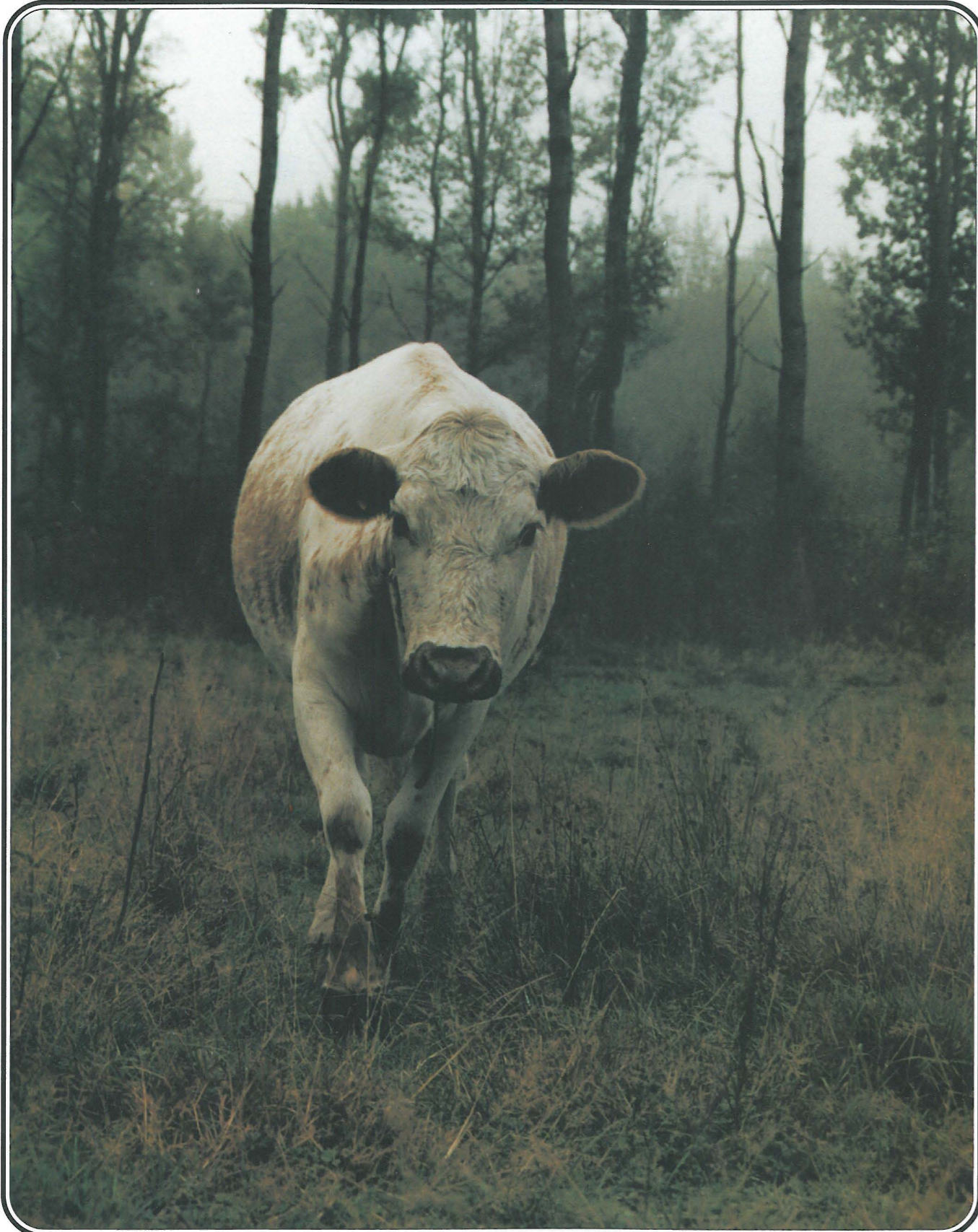
**24 KG MJÖLK  
PER KG LEVANDE VIKT  
Sidan 12**

**VÄLJ RÄTT TJUR  
VID SEMINERING!  
Sidan 19**

**FJÄLLKOR OCH  
PRODUKTIONSEKONOMI  
Sidan 9**

**VI SOM TRODDE VI HADE  
RENA FJÄLLKOR.....  
Sidan 24**





Det här är månadens favoritbild, en disig höstbild med en fjällkvinga på väg, ja...vart är hon på väg? Kanske till ladugården för att stallas in för säsongen? Visst är det konstigt, men varje höst är det lika skönt och trevligt att ställa in djuren som det är att släppa ut dem på våren.....man känner sig snäll på nåt' sätt! Foto: Elisabeth Andersson  
Har Du någon bra fjällkobil? Skicka i så fall in den till FJÄLLKON!

# Första året med Svensk Fjällrasavel

**Så har vi då varit igång med Svensk Fjällrasavel i ett år.** Det har varit ett innehållsrikt och spännande år, och det har varit oerhört mycket mer jobb med att bilda föreningen än vad vi kunde förutse. Men det har verkligen varit värt besväret.

**Vi har överraskats av det starka stöd som föreningen fått.** När den bildades trodde vi att ett realistiskt medlemsantal skulle vara ca 300 vid årets slut, då skulle vi vara mer än nöjda. Men i skrivande stund är medlemsantalet ca 500 och det hade vi inte vågat drömma om. Och låt oss här få passa på att tacka för alla vänliga tillrop och all uppbackning som vi fått under året, det har varit fantastiskt roligt att få känna det medlemsstödet i ryggen när vi skulle ta oss igenom all byråkrati som finns i samband med bildande av en sån här förening!

**Medlemskåren är precis lika brokig som en fjällko** kan vara och här finns allt från stödjande medlemmar utan kor över till hushållskoägare och vidare till småbrukare och fåbodbrukare med mindre besättningar, upp till landets största fjällkobönder med 40 kor eller mer.

**Det som förenar oss alla är förtjusningen** och fascinationen över fjällrasen. Den ser inte alltid likadan ut; en del gillar utseendet, andra kynnet och vissa ser till produktionsegenskaperna. Men det är fjällkon vi alla tycker om och där möts våra intressen i skön förening!

**Alla är vi klara över att en sådan fin ras** med så värdefulla egenskaper måste bevaras åt eftervärlden för att komma kommande generationer till gagn.

**Hur har vi då lyckats med de mål vi satte upp?**

*Vi hade tre huvudmål som vi skulle uppnå:*

1. Egen officiell ras (alltså medlemskap i SHS).
2. Egen stambok skild från SKB.
3. Egen raskod i kokontrollen.

**Dessa mål bedömde vi som de viktigaste målen** att snabbt uppnå då det gäller att få slut på den för fjällrasen förödande sammanblandningen med korsningsvansinnet inom SKB-aveln. För om inte dessa mål var uppfyllda så skulle vi inte själva kunna styra över aveln utan fortsatt hänvisats till Svensk Avels godtycke.

**Hur har det då gått?**

**Jo, sedan i somras** är vi medlemmar i SHS, likvärdiga med alla andra avelsföreningar. Under hösten har stambokföregler utarbetats och stambokföringsarbetet börjar komma

igång. Vi har nu en egen stambok helt skild från SKB med de regler som EU kräver och de tillägg som vi vill ha, och under vintern kommer en särmärkning i kokontrollen att ske med 3F så att fjällkorna ska kunna särskiljas från SKB-korsningarna.

**När sedan kokontrollens datasystem** ska göras om om ungefär 2 år så får fjällrasen en egen kod (vilket inte går att göra inom nuvarande system) och därmed är vi ute ur allt vad SKB heter. SKB blir därmed en parentes i fjällrasens långa historia.

**Vad har då varit det svåraste under året som gått ?**

**Utan tvekan har all byråkrati kring starten** varit en mindre chock, men tack vare ordförande Patrik Gyllenhammars systematiska och envetna arbete så har det gått. Lennart Rosén har också fått dra ett tungt papperslass med byråkratin kring det organisationsstöd som vi fått. Utan Patrik Och Lennart hade det varit tungt.

**Vi har ju även nåtts av elaka rykten om oss** som spridits från vissa håll. Det har påståtts mycket, en del så dumt att man bara suckar när man hör det. Men det är ett par beskyllningar som vi tycker är av det allvarigare slaget och som därför ska bemötas här:

1) *Det påstås att vi bildade Svensk Fjällrasavel för att hindra SKB-föreningen att få del av EU:s organisationsstöd.*

**Inget kan vara mer fel**, för reglerna för stödet och de summor det skulle omfatta var inte klara vid tidpunkten för bildandet av Svensk Fjällrasavel.

2) *Det påstås även att vi skulle ha förhindrat att SKB-korsningarna skulle få EU-stöd för hotade raser.*

**Även detta är helt grundlöst** då det aldrig varit frågan om att tillfråga oss om vilka raser som skulle anses hotade i Sverige. Eftersom de raser som SKB-föreningen menar är SKB i Sverige (västfinsk rödkulla, ostfinsk boskap, västnorsk rödkulla etc) får stöd i respektive hemländer för att där bevaras rasrent, så faller det argumentet. EU-kommisionen är inte så dum att man betalar ut ett stöd för att bevara en ras i ett land för att den ska korsas ihop med andra raser i ett annat land, så går det bara inte till!

**När vi nu är inne på SKB-föreningen** kan man ju undra vad de och Svensk Avel har för strategi inför framtiden? Den nytillträdda avelskommittén som ju sagt sig vilja värna om korsningarna för breddens skull, verkar inte leta längre än till sina egna besättningar!

**De tre första kalvarna** som köptes in kom iustigt nog från kommitténs medlemmar. När man sedan ser på vilka tjuvar som kommittén valt ut för rutin användning så vet man inte om man ska skratta >

eller gråta.

Där finns horntjurarna 6740 Skatt och 6733 Lönnå. Skatt har mer än 50% SLB i stammen och är inte stambokförd efter de regler som gällt.

Lönnå har så dåliga värden för juvret att en tjur med samma värdering inte skulle användas i en annan ras. Och då vet vi ju alla hur viktiga juveregenskaperna är.

Sedan kör man fram 6737 Örme med Holstein-morfar, en tjur med stark nedärvning av vit färg samtidigt som man menar att man ska vara rädd för hypoplasin och beskyller Svensk Fjällrasavel för att bedriva vitavel? Är det någon som undrar över att en sådan avel inte får stöd från EU???

På ett sätt är det ju bra för oss att man så tydligt visar sina intentioner för det underlättar ju för vänner av kulliga kor att hitta till rätt avelsförening. Nej, nu lämnar vi det här sorgliga kapitlet, var och en får själv ta ansvar för vilken förening man vill stödja inför framtiden!

**Vad vill då Svensk fjällrasavel hinna med det kommande året och vad har du som medlem att se fram emot om du fortsätter stödja oss?**

Ja, det som ligger närmast är att alla medlemmar kommer att få sig tillsänt den avelsplan som vi har för rasen. Det är en skrift som behandlar allt tjurmaterial som vi har tillgängligt. Förhoppningsvis ska den vara klar och skickas ut månadsiskt januari/februari.

Vi har påbörjat arbetet med en tjurkatalog innehållande alla fjällrastjurar som det finns sperma efter. I den ska finnas bild (om sådan finnes), exteriörbedömning, härstamning i tre led, eventuell avkommebedömning och andra uppgifter av värde. Målet är att den ska färdigställas i vinter och skickas ut till de medlemmar som vill ha den!

Tjurkatalogen kommer dessutom att sändas till alla seminarier runt om i landet så att det ska bli lättare för seminörens att veta vad som är vad i den djungel som kallats SKB.

Vi ska ge ut tidningen med fem nummer och anordna lokala träffar runt om i landet. Bildandet av lokalavdelningar ska fortsätta. Dalarna är klara, liksom Värmland. Västergötland och Östergötland med omnejd är på gång, men även i övriga delar av landet kommer vi att fortsätta lokalavdelningsbildande.

Nu hoppas vi självklart att du vill vara med och stödja arbetet för fjällrasen även i fortsättningen! Alla goda krafter behövs för att målet ska nås och varje medlem är viktigt!

Väl mött i föreningens arbete 1996!  
Robert Nilsson, vice ordförande

Petter i Klagebo var på Gölingetorps marknad för att sälja en ko, vars horn var vuxna nedåt. Rätt som det var kom där en spekulant och tittade på kon.  
"- Ho ä bra fuler", sa spekulanten.  
"- Ja ska sega dek, sa Petter, att hade du de horna sulle du ente va ett gränn vackrare!"

## Viktigt meddelande angående medlemsavgiften för 1997

Med denna tidning medföljer ett inbetalningskort på 200 kronor avseende medlemsavgift i Svensk Fjällrasavel för 1997.

Vi ber nu alla gamla och nya medlemmar att betala in denna avgift så fort Ni har möjlighet för att därigenom stödja vår fortsatta verksamhet.

(Medlemmar som gått med sent under 1996 erhåller automatisk medlemskap även under 1997)

### Vad ingår i medlemsavgiften?

- \* Tidningen *Fjällkon*, 5 nr/år.
- \* Övrig information som utkommer med jämna mellanrum.
- \* Kostnadsfri rådgivning angående avel, val av tjurar, djurbidrag etc.
- \* Kostnadsfri service vid livdjursförmedling.
- \* Kostnadsfria småannonser i tidningen *Fjällkon* under rubriker som t.ex. Köpes / Säljes / Övrigt.
- \* Möjlighet att delta på de träffar, studiebesök osv som föreningen anordnar.
- \* Övrigt.....

## SKB-ägare!

Detta nummer av *Fjällkon* skickas ut till landets alla SKB-ägare. Svensk Fjällrasavel vill härmed uppmana Dig/Er som ännu ej är medlemmar i vår förening att ta ställning för det renrasiga avelsarbetet med fjällkorna, det enda hållbara alternativet för dessa kor. Alla är varmt välkomna som medlemmar!

### Arrende:

## JORDBRUK UTANFÖR UMEÅ!

KRAV-jordbruk 20 km från Umeå utarrenderas till intresserade av KRAV-odling. Mycket förmånliga villkor. Ladugård byggd 1983 för 12 mjölkkor, fullt modern. Egen åkerareal 20 ha. Maskiner finnes. Eget litet bostadshus 2 rok ca 55 kvm. Tel 090-12 20 26 eller 090-611 23. Fax 090-12 20 27.

## Gårdsbesök vid TORVALLA BY



I början av augusti besökte undertecknad syskonen Margit Thorsson t.v. och Kurt Abrahamsson t.h. på deras gård i Torvalla By sydost om Östersund. Här ovan ser vi dem tillsammans med den mycket duktiga fjällkossan 219 Smula som vi ska återkomma till här nedan!

Foto: Lennart Rosén

### GAMMAL FIN BESÄTTNING

I början av augusti besökte jag en av Sveriges äldsta och finaste fjällrasbesättningar, nämligen den hos syskonen Kurt Abrahamsson och Margit Thorsson i Torvalla By sydost om Östersund.

Jag hade länge varit nyfiken på deras besättning, mest av en anledning som hette 219 Smula. Det är en av Sveriges absolut bästa fjällkor. Hon har vid 13 års ålder producerat nästan 4 ton smörfett, en fantastisk siffra.

Kon har dessutom en mycket intressant

härstamning och går att följa i stamböcker ända tillbaka till 1890-talets början. Det är med andra ord en av Sveriges äldsta kända fjällkosläkter om inte den allra äldsta.

Gården som ägs och brukas av Margit och Kurt, köptes 1926 av syskonens far Manne Abrahamsson som därefter varit slaktare.

Den ligger på kalkrik silurgrund så det växer bra på fastmarksjorden som mest utgöres av morän. P.g.a det flacka landskapet finns också en del rötjord. Idag

omfattar gården ca 125 ha produktiv skogsmark och ca 15 ha åker.

Dessutom arrenderas ytterligare ca 25 ha åker. Man känner av närheten till Östersund och som många gamla fastigheter har man fått en del av marken exproprierad. Den har senare ersatts med tillköp av annan mark.

### KOR TILL GÅRDEN

När fadern tillträdde gården så började arbetet med att få till en kreaturbesättning att leva av. 1931 låg produktionen på ca 80 kg smörfett vilket inte var tillfred->

## FJÄLLKON



**113 Smulan \* 710204. Far: 30 Mysing. Morfar: 27 Lutar.**

Hon är mor till den duktiga 219 Smula som på 13 levnadsår producerat över 4000 kg smörfett. Detta är ett hållbart släkte och semintjurarna 6745 Rimbo och 6758 Bula är efter 219 Smula. 113 Smulan producerade på 10,2 år 5644 x 4,3% 3,3% = 247 kg smf, 153 kg protein. Hon är mor till semintjuren 933 Kam.



Det nybyggda mjölkrummet på Torvalla var en fröjd att se på, både invändigt och utvändigt. Hela den stora tillbyggnaden som syns på bilden rymmer ett stort mjölkrum samt kontor, dusch, fikarum och förråd. En fröjd för ögat!

Foto: L.Rosén



Betesmarkerna sluttar ner mot Storsjön, en vacker vy. Då behov uppstår så tilläggsutfodrar man med hö ute på betesvallen i sådana här smidiga, flyttbara grindar.

Foto: L. Rosén

## FJÄLLKON

ställande. Kvigor av bra stam inköptes och förbättringsarbetet startade. En av de inköpta kvigor visade sig vara ett fynd och kom sedan snabbt att bilda stommen i besättningen. Det var Syrsan, R9076, född 290624 från den kände Karl Karlsson i Odensång som hade en av dåtidens mer namnkunniga fjällrasbesättningar.

### FJÄLLKON SYRSAN

Syrsan fick fyra mjölkande döttrar i besättningen. Av dessa blev 6 Svala efter Zar-Grej, R3821, den klart bästa. Hon kom som bäst 1945 upp i 3813 x 4,44% = 169 kg smf.

Efter Svala lades tre döttrar på. Den bästa av dessa var 13 Susa som kom att bli den dittills klart bästa kon i besättningen. Hon gjorde som medeltal på 12,3 år 3991 x 4,5% = 180 kg smf. Bästa enskilda år 1953 gav 5556 x 4,34 = 241 kg smf, vilket då var en enastående avkastning.

13 Susa och hennes två systrar kom att bli mödrar till 13 stycken mjölkande döttrar, och i slutet på 1940-talet hade ättlingarna efter Syrsan R9076 helt tagit över besättningen.

Vi har nu alltså fyra ättlingar till Syrsan i 1:a led, tre i 2:a led och 11 i 3:e led. Den enda i 3:e ledet som kom att föra sina anlag vidare in i våra dagar blev 13 Susas sista dotter 36 Sira som jämfört med modern inte var någon märkvärdig ko, men däremot gav bra döttrar som i sin tur totalt tog över besättningen varför alla i dag i besättningen levande S-kor stammar från 36 Sira.

### AVKASTNING GOD

Medelavkastningen steg också uppåt för att under 50-talet pendla mellan 140 -180 kg smf till att under mitten av 60-talet stabilisera sig på drygt 200 kg smf. På slutet av 60-talet hade man under en period problem att få korna dräktiga. Det i kombination med att avkomman efter en egen tjur slog slint gjorde att man var tvungen att köpa in några kor för att hålla produktionen uppe.

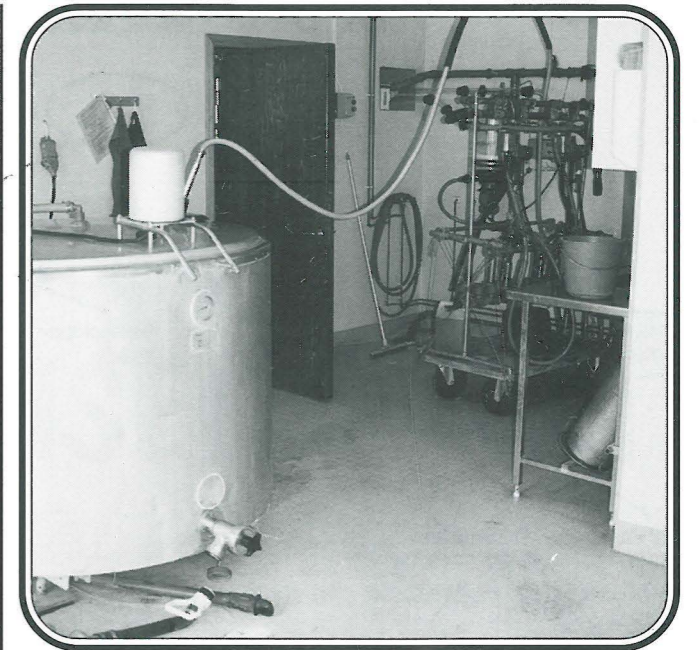
Man kom att införskaffa ytterligare fyra kolinjer varav tre idag finns kvar. Det är T-linjen som stammar från Per Nilsson i Trångsviken. D-linjen från Bröderna Petterson i Odensala och R-linjen från Karl Ågren Järpen.

### KÄNDA FJÄLLTJURAR I SEMIN

Att jag här bara tar upp S-linjen till närmare beskådning beror förutom utrymmesskäl på att det är från S-linjen som vi under 1980- och 90-talet fått sex stycken semintjurar. Det är dels den fantastiska 219 Smula som gett oss 6745 Rimbo och 6758 Bula.

Hennes mor 113 Smulan gav oss 933 Kam. Och från 219 Smulas mormor 93 Luta går en till ättelinje ut som via Dalarna hamnat hos Mårten Dahlberg i Bjärträ. Hos honom hamnade 96 Stella som är mor till 6749 Risk, 6763 Svartus och 23 Svempa.

93 Luta blir mormors mormors mormor till de tre sista tjurarna. Släktskapet framgår enklast via moderlinjen som visas på sidan 8!



**Mjölkrummet hos Margit och Kurt, Torvalla By.**

En annan mer kurios detalj kring denna fina ko-stam är att en av de allra största matadorerna genom tiderna Zaren, R3056, stammar ur denna kolinje .

Det är nämligen så att Svana 2, R391, som är den äldsta kon i denna linjen i Riksstamboken är mormors mor, farmor och farmors farmor till Zaren. Hon är därigenom den enskilda individ som påverkat Zaren mest.

Eftersom det sålts flera livdjur från besättningen finns det idag starka avläggare till denna linje i Dalarna och Västernorrland. Säkert finns det fler avläggare längre tillbaka i tiden men de har vi av tidsbrist ej kunnat undersöka.

Svana 2 kan man sedan följa i Jämtlands läns stambok där modern Svana hade nr 624. Hon var född ca 1895 och var efter Mejer jt 57 född 1891.

### GLÄDJANDE MED FOLK SOM KAN SKÖTA KOR

Det är i alla fall tur att denna fina linje fick ett hem i Torvalla By där man vakat över den och väl förvaltats sitt pund oss alla till del. Man känner verkligen ett behov av att lyfta på hatten för kofolk som kan sköta om en ko så att hon förmår producera en så fantastisk avkastning som 219 Smula gjort och dessutom bli över 13 år gammal!

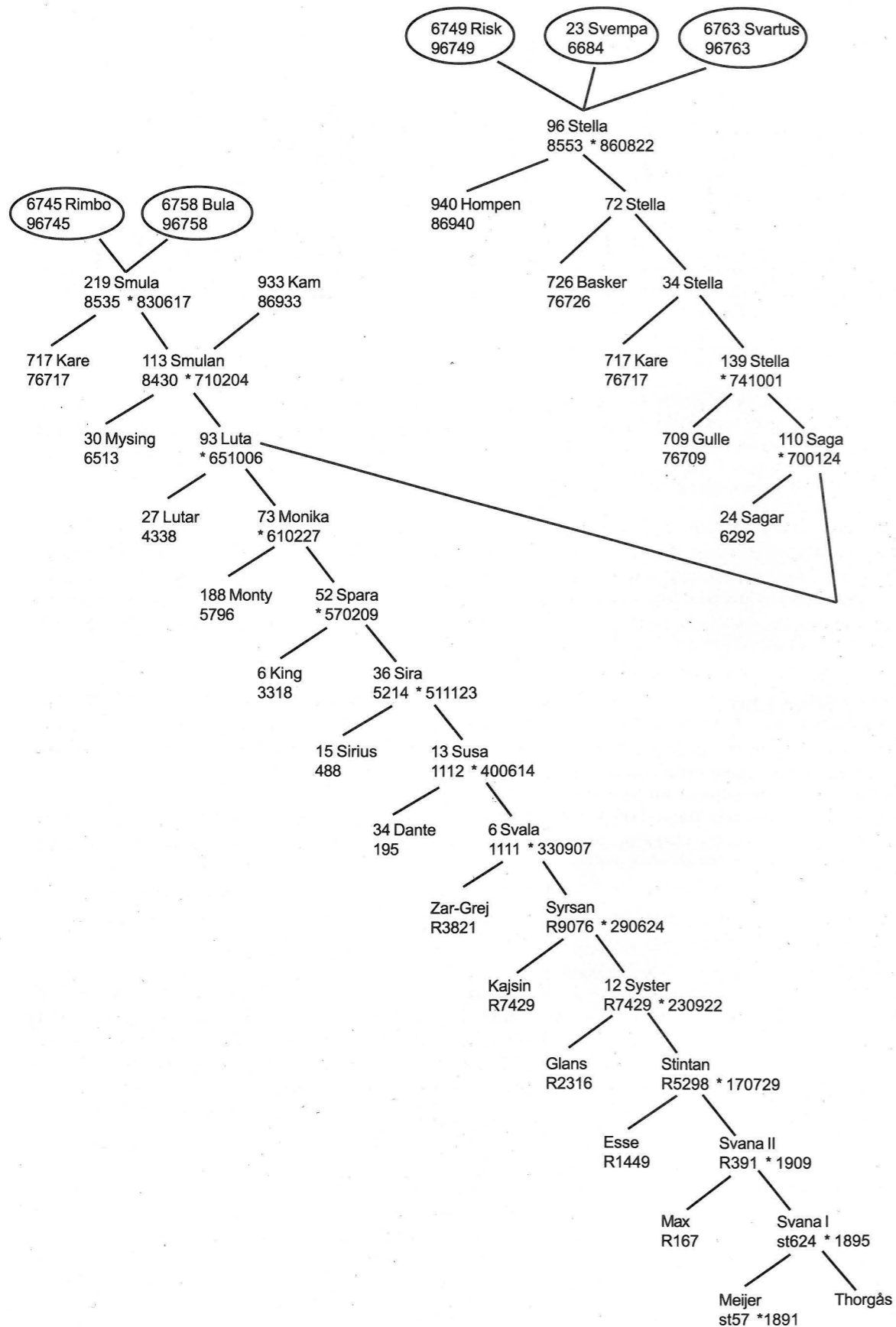
Det bästa är dessutom att det ännu inte är slut för 219 Smula är dräktig med 50 Gunder och har vi tur så resulterar det i ytterligare en son som vi kan samla sperma efter.

Naturligtvis har man i Torvalla By som på så många andra ställen fått sina smällar av korsningsaveln inom SKB men nu siktar man framåt och avlar noggrant mot ren fjällras över hela linjen. Vi säger heder åt såna jämtar och önskar lycka till i framtiden! Se även kolinjen på nästa sida!! > > >

Text: Robert Nilsson

# FJÄLLKON

## EN VÄRDEFULL KOLINJE FRÅN TORVALLA BY



# FJÄLLKON

## Något om FJÄLLKOR OCH PRODUKTIONSEKONOMI

När man talat om avel och ekonomi har sedan länge mängden mjölk som kon producerar varit det självklara måttet på framgång och effektivitet. Detta synsätt har varit så självklart att det tidvis inte ens kunnat diskuteras.

Under senare år har dock en viss tillnyktring skett bland landets avelsledare så att man nu väger in även "den svenska modellen" som ett försäljningsargument när man vill exportera det svenska avelsarbetet i form av sperma, embryon och livdjur. Och inget ont i det.

Dock drar man sig med visst vemod till minnes hur vi, som redan för tjugo år sedan drev kampen för att fjällkon inte skulle korsas bort, blev betraktade av dem som trodde sig veta bäst. När vi försökte hävda att det fanns mer än bara mjölk och kött att fästa avseende vid i avelsarbetet, t.ex. ett gott lynne, hållbarhet och sundhet, blev ansedda som icke realistiska och det sades att vi inte förstod vad det innebar att behöva leva av vad korna producerade. Det var då det.

På andra platser i världen, t.ex. Australien och Nya Zeeland, mäter man effektiviteten på ett helt annat sätt. Där ser man hur mycket man kan producera per hektar i form av mjölk. Det anser vi på ett bättre sätt speglar verkligheten, ty är det inte så vi vanliga svenska bönder också mäter vårt resultat?

Våra kostnader är ju till större delen fasta, så det viktigaste är vad som har blivit över när året är slut och räkningarna betalats. Om resultatet - förhoppningsvis positivt - har uppnåtts med färre, stora kor eller flera något mindre kor spelar mindre roll även om de senare medför några fler arbetstimmar. Arbetstiden är för de flesta av oss också att betrakta som en fast kostnad då vi utför arbetet själva och det viktigaste är då att de rörliga kostnaderna i form av t.ex. foder, veterinär och rekrytering har varit så låga som möjligt.

Och just där, är det vår övertygelse, visar de små korna med den något lägre avkastningen sin suveräna överlägsenhet. Vi som

kan glädjas åt kor som kan producera i tio år och ofta mer kan inte begripa hur någon kan finna glädje och ekonomi i att ha kor som i genomsnitt inte ens håller i tre laktationer.

Det borde vara självklart för de flesta att en fäbodbonde inte kan mäta sin ekonomi på samma sätt som en slättbonde. Och lika självklart kan dessa båda bönder ställa olika krav på sina djur. Att då försöka inordna deras djur i samma avelsarbete och i samma effektivitetskrav är givetvis fel.

Ändå var det just det man försökte göra med korsningsprogrammet som startades för tjugofem år sedan och som ännu har sina sympatisörer. Men de blir tack och lov färre för var dag som går....

Och det var när vi fjällkobönder i avelsarbetet ville arbeta efter vårt sätt att mäta produktivitet och ekonomi som vi inte längre fick vara med och påverka valet av tjurkalvar till Svensk Avels spermaproduktion. Det positiva var att beskedet var klart och tydligt: En spark i baken och ut ur den kooperativa gemenskapen.

Men skam den som ger sig. Nu arbetar vi, Svensk Fjällrasavel, efter vår egen avelsplan (för övrigt den enda godkända av Jordbruksverket hittills). Och årligen ska vi ta fram ett tillräckligt stort antal tjurar så att vi fjällkobönder kan arbeta efter de principer vi tror på. Men vi behöver hålla ihop och stödja varandra. Och man bör veta vilken avelsförening man ska satsa på, och vilken man ska lämna!

**BLI MEDLEM I  
SVENSK FJÄLLRASAVEL!**

Det är endast då som Du aktivt deltagar  
i bevarandet av den renrasiga fjällkon!

## Nybildat:

## Svensk Fjällrasavel Värmland

Sent en lördagskväll den 31 augusti 1996 samlades en krets fjällkoentusiaster i en ensligt belägen stuga i Östmark, Värmland. Efter att ha beundrat fjällkoparet Lotus och Fjälla i hagen utanför beslöt deltagarna slutligt och enhälligt att lägga ner Värmlandskretsen av avelsföreningen SKB (Svensk Kullig Boskap).

Deltagarna beslöt därefter att bilda en ny förening med arbetsnamnet *Svensk Fjällrasavel Värmland*.

Till interimstyrelse valdes Pål Hedén, Munkfors, Sven-Olof Bergström, Kil och Tove Undin, Sunne. Interimstyrelsen har nu i uppgift att under hösten arrangera föreningens första årsmöte. Mötet avslutades under livlig diskussion kring användningen av privatdjur.

Med vänlig hälsning  
Tove Undin

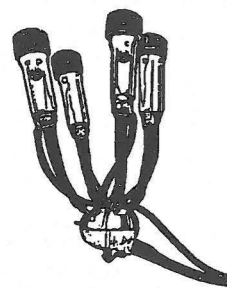
*En bonde i Västergötland klagade och talade om för sin granne att han hade suttit uppe nästan hela natten och vaktat på en kviga som skulle kalva.*

*- Å då va klart, sa han, att mens ja smet ifrån tie minuter vid fyratiden, så nog tusingen kalva kviga.  
- Tacka för då, sa grannen, så länge kviga såg dej sitta där trodde ho la att ho redan hade kalvat!*



## FULLWOOD

### Bäst i test!



**Klarar nu ännu högre flöden utan stora strömningsförluster.**

**Fick bästa testvärden vid strömningsmätning vid Universitetet i München. Fem jämförda märken.**

- Kvalitet/ekonomi
- För höga mjölkflöden
- Låg vikt

Passar alla mjölkkningsanläggningar.  
Fråga vår återförsäljare redan idag!

## SCAN FARM

Tel. 0500-41 69 00

## \* STN - Bladet \*

*Hei alle Fjällkovener!*

*STN-bladet er eit informasjonsblad for Avlslaget for Sidet Trönderfe og Nordlandsfe, "den norske fjällrasen". I bladet tar vi opp aktuelle STN-spørsmål, vi presenterer seminoksane våre, vi har gardsbeök og anna STN-stoff.*

*STN-Bladet kostar 100,- NOK for 3 nummer pr år.*

*STN-Bladet, v / Odd Rossing, N-76 33 Frosta, Norge (eller interesserte kan ta kontakt med redaksjonen i Fjällkon!)*

## LIVPRISER på fjälldjur

Hur mycket ska man ta betalt för kvigan eller kon som man ska sälja? Eller omvänt; vad ska jag betala för de djur jag ska köpa? Prisfrågan tvistas det ofta om, men Svensk Fjällrasavel tycker att nedanstående priser kan gälla som riktpriiser. Givetvis kan justeringar göras både uppåt och nedåt beroende på det aktuella djurets härstamning, renrasighet, exteriör och övriga orsaker. (Alla priser är exkl. moms). De äldre kvigorna ska vara dräktiga om angivna priser ska gälla. OBS! Hör gärna av Dig till redaktionen om Du har något att berätta om livdjurspriser! Under hösten som gått har vi noterat en allmän nedgång på livdjurspriser hos alla nötkreatursraser. Framåt vårkanten lär nog priserna öka igen då betessäsongen närmar sig och då alla vet lite mer om mjölkkvoterna.

Kalv 2 månader gammal.....1250:-  
Kalv 4 månader gammal.....1700:-  
Kalv 6 månader gammal.....2150:-  
Kviga 8 månader gammal.....2700:-  
Kviga 10 månader gammal.....3250:-  
Kviga 12 månader gammal.....3800:-  
Kviga 14 månader gammal.....4450:-  
Kviga 16 månader gammal.....5100:-  
Kviga 18 månader gammal.....5750:-  
Kviga 20 månader gammal.....6500:-  
Kviga 22 månader gammal.....7250:-  
Kviga 24 månader gammal.....8000:-

## Säljes

**Tjuren Desmond, stb-förd 7,5 p,** ringad, snäll, färg s8 vt, vtj 3, leukosfri bes. F 38 Desing, MF 6715 Lage Agneta Nilsson 0934-601 21.

**SKB-tjurar- & kvigor, 1 år och yngre.** Ture Svensson 0370-720 16.

**Tre SKB-kvigor efter fjälltjurar.** Göran Lundström 0913-300 40.

**Fjälltjur född 960923.** F 27 Gunde, MF Rimbo. Hugo Kristoffersson 0451-532 49.

**Fem SKB-kvigor 12-16 mån.** Bengt-Göran Fjällström tel 0940-510 42, fax 0940-510 37.

**Högdräktig fjällkviga** Bernt Söderlund 0224-710 29

**Tre SKB-tjurar födda juli -96.** Karl-Erik Sättergren 018-35 57 93.

**Två fjällkvigor som kalvar i januari -97.** Hans-Göran & Rebecca Karlsson 0621-210 32.

**Två kvigor födda i okt/nov -95** efter hållbara kor, F 6724 Mikro. Birgit Andersson 0250-352 74.

**Två SKB-kvigor födda aug -95.** Märten Dahlberg 0612-532 67.

**Tjurar & Kvigor, SKB & Fjäll** Börje Brorsson 0322-66 10 64.

**Kviga 17 mån,** F 6718 Joar, MF 940 Hompen. Evy Schale 0430-311 18.

## Tjurar:

**1001 Krut (90,62%) \* okt -95** F Smille, MF Hompen, MMF Karat  
**1005 (87,5%) \* juni -96** F Björne, MF Bistro, MMF Öre  
**1006 (85,94%) \* juli -96** F Karess, MF Basker, MMF Misse  
**1007 (93,75%) \* juli -96** F Gunde, MF Rimbo, MMF Bisko  
**1008 (92,18%) \* juli -96** F Deger, MF Lage, MMF Hompen BVD- & Leukosfri besättning. Kenneth Lundgren 0910-77 01 42.

**Rödkulletjurkalv grupp 1, född okt -96** F Jadargutt, M 32 Rosa (avk -96 367 kg smf).

**Fjällrastjurkalv född okt -96,** F 6673 Smille, MF 10 Migge, M 40 Fjällgås.

**Fjällrastjurkalv född mars -96,** F 6830 Jaure, M 35 (avk-96 327 kg smf), MF 743 Bisko, MMF 4 Bengt.

**Lantrasgetter av gammal typ** präglade av fåbodbete. Goth Bertil Johansson 0248-141 59.

## Svensk Fjällrasavels lokalavdelning DALARNA

### kallar till VINTERTRÄFF!

Lördagen den 11 januari kl 11.30 samlas vi hos Lena Lindberg i byn Heden i Lima.

Intressanta fjällkodiskussioner samt besök i ladugården. Vi tittar även på fjällkorna hos Eva Martinsson. Kaffe serveras.

Eventuella frågor besvaras av Lena på tel 0280-322 18.

**Välkomna!**

## JÄMTLANDSTRÄFF!

25/1 -97

Se annons på sidan 26!

## Hej Fjällkovänner!

**Nu under hösten** har djurhandeln tagit fart. Problemet är väl att kunna få ut fullt pris när marknadsvärdet är som det är och slaktpriserna är i botten. Jag kan ge ett exempel: En granne till mig slaktade sin hushållsko av fjällras och fick 1500:- Sedan tog han tillbaka huden och fick betala 2300:-. Man kan ju undra vad det är frågan om då!

**Sedan måste jag** göra en rättelse: I förra numret av *Fjällkon* så var det fel riktnummer i en annons till Jens-Christer Lassen. Jag hade skrivit 0517 som riktnummer men det ska vara 0157. Annonsen är med även denna gång, rättad.

**Inte nog med det,** Marita Wallin heter inte så utan Monica Wallin och Sven Ahlbergs tjur är inte född -96 utan -95.

**När i köpt eller sålt djur** så snälla, hör av Er till mig! Sedan är det detta med SKB-djuren - köp gärna sådana också! Det har blivit en tendens att ingen vill ha dem, och det är inte bra. Fjällrasen räddas på ett bättre sätt om dessa djur finns med i aveln, se bara till att använda rasrena tjurar på dem!

Joachim Gustavsson

## Köpes

**Kviga ca 2 mån,** ren fjäll, vit med svarta öron. Linda Hillberg 0304-378 11.

**Tjurar & Kvigor,** i alla åldrar, ren fjällras. Dan Nordin 033-24 55 12.

**Yngre kvigor av ren fjällras.** Sten-Åke Annelind 0515-283 75.

**2 st yngre kvigor, 2-6 månader.** Per-Anders Andersson 0570-404 33.

**2 st kvigor, ca 10 mån.** Gösta Johansson 0381-230 37.

**Dräktig fjällko.** Elisabeth Andersson 0515-250 74.

**Nykalvad renrasig fjällko.** Ulla Svantesson 031-70 20 712.

**Fjällko, vit med svarta öron.** Roland & Rigmor Godske 0455-681 25.

**3 stycken fjällkor eller högdräktiga kvigor** innan nyår. Ska gå som amkor. Bengt Karlsson 0495-600 64.

**2 små kvigkalvar, fjällras.** Gunvor Andersson 0304-410 31.

**Ca 18 fjällkor eller kvigor under våren -97,** även äldre kor. Ska gå som amkor. Ska vara leukos- och BVD-fria och friska. Jens-Christer Lassen tel 0157-922 20, fax 0157-922 30.

## ANNONSERA I FJÄLLKON!

\* NÄR DU VILL KÖPA ELLER SÄLJA DJUR

\* KÖPA & SÄLJA TILLBEHÖR & UTRUSTNING

\* KOMMA I KONTAKT MED ANDRA FJÄLLKOVÄNNER

Småannonser på denna sida är kostnadsfria för medlemmar i Svensk Fjällrasavel!

A. När det gäller djur som ska annonseras ut så hör av Er till livdjursförmedlaren Joachim Gustavsson på tel/fax 0142-250 42.

B. För övriga annonser hänvisas till Svensk Fjällrasavels expedition under adress: Larstorp, 590 33 Borensberg. Tel/fax 0141-700 82.

NÄSTA FJÄLLKON UTKOMMER I SLUTET AV FEB -97. MANUSSTOPP ÅR 970107!

# 24 KG MJÖLK per kg levande vikt!



Det här är 9 Klinga som har 6742 Harg till far och 938 Ricko till morfar vilka bägge är 100% ren fjällras. Bilden är från 1994 och Klinga är nu inne på sin andra laktation. Hon är som synes helsvart (S 10), något som är lite ovanligt med tanke på den traditionella synen på fjällkon som "ska" vara vit med svarta öron, svart mule och svarta prickar på sidorna. Den svarta färgen väcker säkert många minnen till liv hos folk här i trakterna runt Vindeln där vi bor, eftersom det fanns en hel del svarta fjällkor i besättningarna på 1940- och 50-talen. Foto: Margareta Holmgren

## PÅVERKAR KONS FÄRG AVKASTNINGEN?

Angående Peter Anderssons fråga i *Fjällkon* nr 4 vad gäller att kons färg skulle påverka hennes avkastningsförmåga så finns det nog inget som tyder på att så skulle vara fallet.

Vår lilla helvita ko, en klassisk fjällko utseendemässigt och för övrigt 100% fjällras även invändigt, mjölkade under sin 9:e laktation 26 kg mjölk per kg levande vikt (ex.vis. 26 kg x 425

kg levande vikt = 11.050 kg mjölk). Under fyra laktationer (6:e - 9:e) låg hon på ett snitt på drygt 24 kg mjölk per kg levande vikt. (Att jämföra med Nordströms fjällko 190 Öras bästa årsresultat på ca 24 kg/kg levande vikt. Hon hade å andra sidan ett snitt på 21 kg/kg levande vikt under 12 laktationer! Hon var förresten rödsidig).

Just nu har vi en svartsidig tredjekalv-

are, dotter till fjällkon, som det senaste året mjölkat drygt 21 kg/kg levande vikt samt en helsvart (S 10), 9 Klinga på bilden ovan, som gör en mycket hedervärd insats på sin andra laktation.

Jag har med andra ord svårt att tro att kons yttre färgteckning och avkastningsförmåga har något med varandra att göra.

Däremot ser vi att de vita fjälldjuren sommardag vräker sig i solgasset och

njuter i vämen medan de svarta går och gömmer sig i skuggan. "Ohyringar", dvs knott, brems, bettsflugor och "sviär'n", är värst på de svarta, och här i Västerbotten är trycket från dessa nästan outhärdligt mellan midsommar och "röten" (rötmånaden).

En annan sak är att man aldrig kan förutsäga vad som komma skall när en ko ska till att kalva. Många gånger liknar kalven varken sin mor eller far, och det är väl något av tjustningen med våra kor, de vägrar "uniformera" sig!

## HUR UTFODRAR VI VÅRA FJÄLLKOR?

Inspirerad av Peter Anderssons initiativ vill jag nu ställa en fråga till Fjällkons läsare; Hur utfodrar vi våra fjällkor? Och då menar jag inte allmänna rekommendationer a' la Husdjur, utan verkligheten som den ser ut framför näsan på korna.

Avkastning i all ära, men vägen dit är ju mer än intressant. Efter tio år som avbytare har jag hunnit utfodra djur i över 40 olika ladugårdar, så kor har all min respekt när det gäller att klara av alla möjliga och omöjliga foder och foderstater. Därför är jag intresserad, och jag tänker inte längre i "rätt och fel" utan i "bra eller mindre lyckat".

Jag vet att åtminstone på 1980-talet skrev man på Island ut i "skvallerboken" (= årsredovisningen av besättningar i kokontrollen) besättningarnas kraftfoderförbrukning. Där kunde man se om en besättning mjölkade på hemmafoder eller på kraftfoder, en nog så intressant upplysning tycker jag.

## NÅGRA HEKTO FÖR MYCKET KRAFTFODER VARJE GÅNG BLIR SNART 200 KG

Som avbytare i en SKB-besättning noterade jag att förstakalvs-kvigorna fick olika kraftfodergivor relaterat faderns "gruppstillhörighet", såvitt jag kunde förstå. Efter som jag inte tyckte att jag hade något med det att göra frågade jag inte ägaren varför det var på detta sätt.

Visserligen rörde det sig bara om några hekto per giva, och några hekto per giva gör ungefär 200 kg foder på 305 dagar. Men sensmoralen är i alla fall att *den mjölkar inte mest som får mest kraftfoder*, för de mjölkade inte automatiskt mest de kvigor som stod på den högre givan.

## HÄSSJAT HÖ, AVANT, ELIT & BETFOR

Tillbaka till min fråga; Hemma får de högmjolkande korna, när de ligger på omkring 30 kg mjölk, följande foderstat: 7-8 kg Avant 95, 1,5-2,0 kg Elit, 2 kg Betfor, mineraler, några munsbitar potatis, hässjat hö så långt lagret räcker och sedan hö

som finns att få tag på. Ser det inköpta höet alltför träigt ut kan de få en näve soja till det. Så ser det ut framför näsan på våra kor under stallutfodringsperioden.

Kvigorna får mindre mängd Avant 95 och Elit. Vid inkalvningen vid 22-25 månaders ålder, får de 1/5 av kraftfodergivan, de vuxna korna ungefär 1/4 av full kraftfodergiva. Utfodringen sker efter erfarenhet och efter kornas aptit vilket har resulterat i ovanstående foderstat.

## JAG VILL VETA DIN FODERSTAT!

Nu är jag alltså mycket intresserad av att fler publicerar sina foderstater. Jag vet att det kanske inte känns så märkvärdigt, man kanske inte ens tänker på vad korna egentligen äter. De får så de blir tysta, de får som de brukar och den högmjolkande gammalkon skämmer man kanske bort lite extra.

Men det är just det här jag är ute efter. Ta med hushållsvågen eller "bessmanet" ut och kolla hur mycket innehållet i kaffeburken väger, hur många burkar kossan får och varför. Är du inte med i kokontrollen så ta och väg eller mät mjölken ändå en dag och publicera resultatet, det skulle jag tycka vore roligt!

Och de av Er som vet och har koll på vad som går in och vad som kommer ut, dela med Er av vad Ni lärt Er om att hålla Era "400-kilos-mjolkare" på gott humör (tabeller och diagram i t.ex. Husdjur brukar bara intresserad sig för två raser).

Jag är så innerligt trött på all foderrådgivning som bara, bara, bara ser till mängden mjölk. Trött på att som avbytare se kor som "skiter välling" och inte orkar bli dräktiga. Så hur utfodrar Du Din glada, friska ko?

Vänliga hälsningar från  
Margareta Holmgren  
Övre Rosinedal, Vindeln

## STAMBOKFÖR DINA FJÄLLDJUR!

Alla fjälldjur som på något sätt är intressanta ur avelssynpunkt bör stambokföras. Ett djur som ska stambokföras bedöms exteriörmässigt av en på området kunnig person.

Man ser på kroppens utformning, benen, juvret, rörelserna osv. (Även egna, utvuxna tjurar som används i avelssyfte bör stambokföras). Sedan får man ett protokoll där de bedömda punkterna finns med. Djuret får också ett stamboknummer. I dagens och framtidens avelsarbete, vid försäljning av livdjur, i bidragssammanhang och liknande tillfällen är det bra att ha sina djur stambokförda.

Du som vill stambokföra Dina djur kontakter  
Svensk Fjällrasavels ansvarige på detta område  
Göran Lundström, tel 0913-300 40.

# Kor på rymmen....

## ....en sann 40-talshistoria!

*Hembygdsgdagen i Vindeln den andra helgen i juli månad har en lång tradition, men ett ovanligt inslag i festligheterna som Hembygdsföreningen inte räknat med på hembygdsgdagen 1944 var när 6 kor med skällkon Stätta i spetsen kom in på festplatsen och började "mingla" med övriga besökare bland tombolastånden.*

*Som upplysning till Er som händelsevis inte varit där, så ligger Vindelns hembygdsgård vackert beläget i skogsbrynet på brånet ovanför kyrkan och älven (Vindeln ligger ca 5 mil nordväst om Umeå). Här har en engagerad hembygdsförening låtit ställa upp för trakten typiska byggnader som timrade mangårdsbyggnader, ladugård, "ått-kant-lo" m.m.*

*Våra kor gick på skogen på andra sidan berget och hade helt klart hört att det var något på gång, och sällskapssjuka som fjällkor är så hade Stätta samlat ihop flokken och sökt sig till folksamlingen, till gårdskörens, och kanske framförallt till min då 14-åriga storasysters stora förtret. Hur mycket pinsammare kan det egentligen bli än när familjens kor går omkrings bland hembygdsföreningens tombolastånd?*

*Alltså fångades de olycksaliga korna in och släpades hem. Och året efter kom man ihåg att hålla korna inne då det drog ihop sig till hembygdsgdag. Alltnog, tiden läker alla sår, och några år senare var allt glömt och korna lämnades åter ute. Fesståg och hela bygden på benen, och vad hörs uppifrån skogen om inte den Sandgrenska skällkon på ingång med medsystrar och hästen!*

*Den här gången var gårdskörens mer allerta och lyckades genskjuta korna innan de hann ner på festplatsen. Denna gång blev det trots allt en viss dramatik då de äldre männen i folksamlingen inte trodde en tonårig flicka var kapabel att hantera en nordsvensk häst.*

*De kunde ju inte veta att denna häst älskade sin lillmatte, men inte ville ha att göra med främmande karlar. Men tack vare den unga damens envishet ordnade det hela upp sig och hela följet traskade hem med Stätta och syster i spetsen och någon av bröderna som stödtrupp. Men från den dagen var den stående frågan i familjen inför avfärden till festen: "- Å' koen inne?".*

Text: Elisabeth Holmgren

## LIVDJURSFÖRMEDLING AV FJÄLLDJUR

Joachim Gustavsson hos Svensk Fjällrasavel är kontaktman då det gäller livdjursförmedling av fjälldjur. Ska Du köpa eller sälja fjälldjur så tag kontakt med Joachim. Givetvis kan det ibland vara vettigt att även annonsera i denna tidning eller i något av de utskick som skickas ut till medlemmarna med jämna mellanrum. Meddela Joachim om annons ska införas i tidning eller utskick. Det är gratis för medlemmar i Svensk Fjällrasavel.

Kontakt med Joachim får Du på följande adress:  
Joachim Gustavsson, Görshorva Västra Harg,  
595 91 Mjölby. Tel & Fax 0142-250 42.

## Fjällkonamn

*Inom fjällrasen finns en hel del namn på kor genom tiderna. Bara genom att titta tillbaka i stamböckerna från åren 1892-1937 så finner man att uppfinningsriksdomen vad gäller namn på kor var stor. Vi ska nu fortsätta att presentera ett 30-tal namn, och denna gång sådana som börjar på bokstaven B.*

*Beda, Bella, Betula, Björna, Blanka, Blenda, Blida, Blomma, Blomstra, Blära, Bojan, Botilda, Bästa, Börja, Bjällra, Blomster, Boa, Broka, Brunros, Böna, Basuna, Beata, Blondine, Blåklocka, Blåviol, Belladonna, Bellona, Blomsterlin, Belinda, Begonia, Brusa, Bruna.*

# Besök hos ordföranden!

Den 27 augusti anlände jag tidigt på morgonen med färjan till Visby hamnterminal där Patrik och Sif Gyllenhammar mötte mig. Förmiddagen ägnades åt det mysiga Visby, en stad med anor från medeltiden.

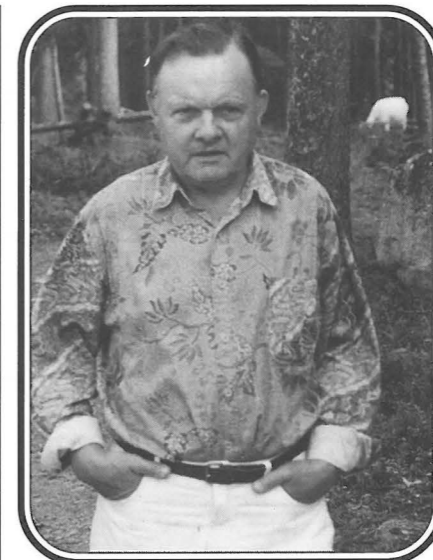
Den 3,4 km långa ringmuren ger en sydeuropeisk prägel på denna svenska stad, som numera är upptagen på UNESCO:s världsarvslista, vilket betyder att staden har erkänts som en plats med unika kulturhistoriska värden.

Tiden så här i slutet av augusti är perfekt att resa och strosa omkring, nästan alla turister är borta och en rofylld atmosfär fyller landskapet.

Resan till Patriks nya gård som ligger i utkanten av Lojsta Haid (hed), heden med gotlandsrussen, gick verkligen genom Sveriges mesta jordbrukslän. Ingenstans lever en så stor procentandel av befolkningen på jordbruk och binäringar.

Och överallt ser man traktorer som tar sig fram medan bilar knappt syns till. Det är skördetid och spannmålen tröskas för fullt. Det är mycket grågul rågvete längs vägarna.

Väl framkommen till Gyllenhammars nya gård möts man av en "gotländsk fäbod", ja, det var det första intrycket, ackompanjerad av ljuvliga toner av span-



Patrik Gyllenhammar, ordföranden i Svensk Fjällrasavel, fick i slutet av augusti besök av Goth Bertil Johansson på sin lilla Gotlandsgård.

Foto: Lennart Rosén

ska koskällor på fjällkorna.

Från att ha lämnat en fin gotländsk 1800-talsgård inför pensioneringen och därigenom låta ett yngre par ta över gården med merparten av fjällkorna, så byggde de sig denna nya gård på ca 2 veckor över jul/nyåret 1993-94 när affären med försäljning av den gamla stora gården Ekeskogs blev klar.

Ett nytt s.k. gotländskt norrlanda-fornstuguhus stod redan på den nya gårdsplatsen, och det kompletterades med små tillbyggnader och en liten 6-korsladugård med mjölktrum plus en del andra små hus.

Sammanlagt finns här åtta små hus varav höladan är den enda rödmålade. Drygt 1 ha åkermark och 2 ha impediment styckades av till den nya gården i utkanten av Ekeskogs innan den gården såldes.

Dessutom gjordes ett tioårigt arrendekontrakt upp på en åker man tidigare ägde. Dessutom brukar Patrik betesmark och en hel del smååkrar på övergivna småbruk.

Man blir glad av att se någon planera generationsskifte och dessutom ha ett litet jordbruk kvar för ålderdomen. Mjölken från de fjällkor man behöll levereras till Arla, som dock höjt sin minigräns för leverans till det dubbla (= 100 liter).

Från sitt nybygge, Ekeskogs Hejde, ser man den gamla gården. För en fäbodbrukare som undertecknad var det en perfekt plats att besöka med skällornas klang i bakgrunden!

Text: Goth Bertil Johansson

## SIF GYLLENHAMMAR DÖD

Den 11 oktober nåddes styrelsen i Svensk Fjällrasavel av det tragiska beskedet att Patriks hustru och livskamrat sedan 41 år tillbaka, Sif Gyllenhammar, avlidit i hemmet i en ålder av 58 år.

Sif var ju den som en gång i tiden påverkade familjen Gyllenhammar så att man började med fjällkor och har alltsedan dess stöttat och uppmuntrat Patrik i arbetet med dessa djur både hemma på gården och i föreningsarbete.

Trots att Sif p.g.a. av diabetes blev blind för flera år sedan så har hon ändå varit med hos djuren och även på alla resor, möten och sammankomster inom avelsföreningen för fjällkor.

Patrik har, som få andra män skulle ha gjort, alltid funnits vid hustruns sida och hjälpt henne då så behövts. Vi som lärt känna Patrik och Sif som ett par har alltid tyckt att de passade så bra ihop och verkligen månade om varandra, och vi förstår att tomrummet efter Sif kommer att kännas svårt för Patrik en lång tid framöver.

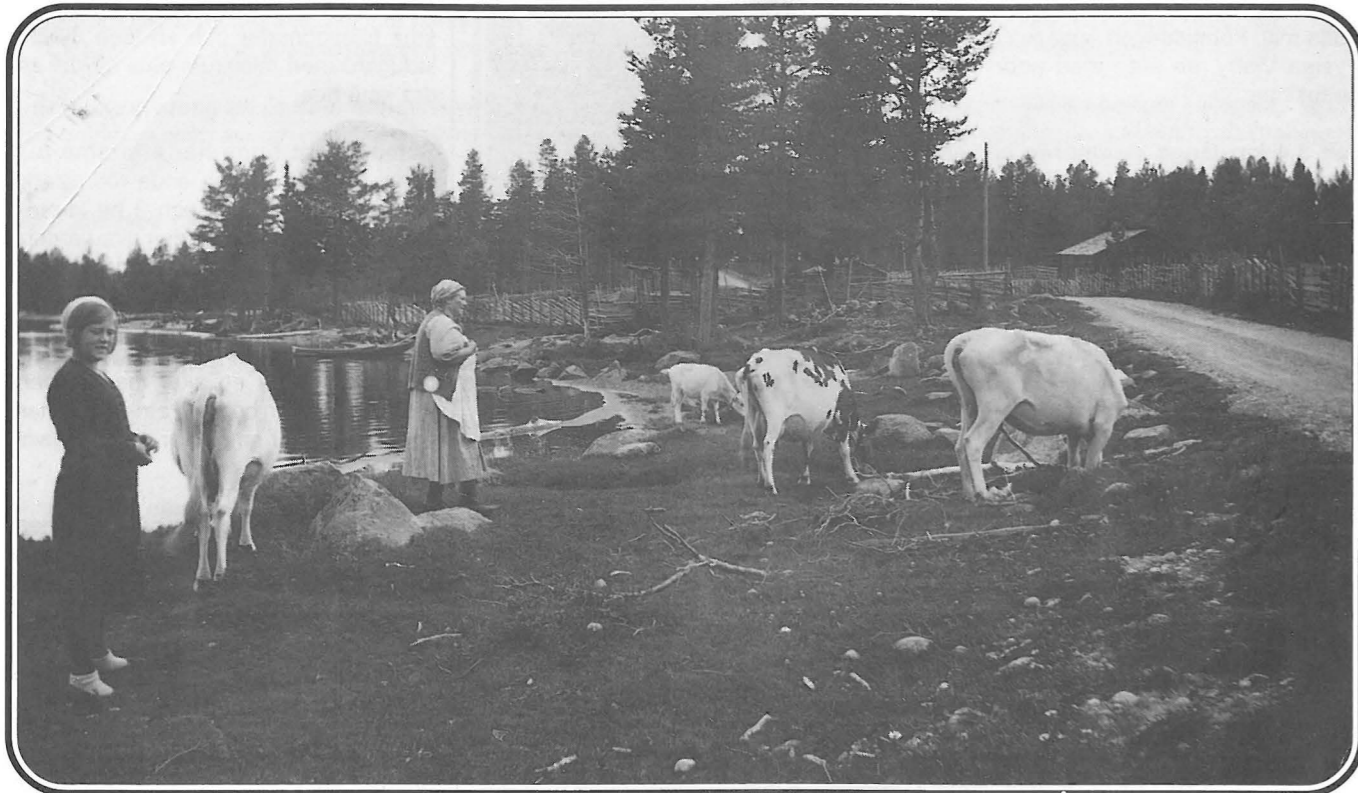
Vi som arbetar tillsammans med Patrik hoppas och vill att han ska fortsätta arbetet med sina fjällkor och med Svensk Fjällrasavel under många år framöver, vilket vi är övertygade om att även Sif ville.

Vi tänker alla på Dig Patrik i det svåra sorgearbetets stund och sänder samtidigt en tanke till Sif som för alltid kommer att bevaras ljust i vårt minne. Tack Sif för Din tid bland oss.

Styrelsen för  
Svensk Fjällrasavel



# Berättelsen kring några gamla fotografier



Hej! Här kommer några kort på lyckliga fjällkor från Härjedalen förr i tiden.  
 Bilden ovan: Det är min mormor som går nere vid sjölandet med sina kor, kalv och dotter.  
 Mormor hette Brita Olsson och var född 1883. Flickan t.v. är min moster född 1923.  
 Platsen är Ransjö By, Linsell (ca 3 mil nordväst om Sveg) och det är Ljusnan som  
 syns spegelblank i bakgrunden bakom mormor. Sonfjället ligger till vänster om henne.  
 Korna är på väg ut på "Sannäset" för att beta och sedan på skogen. En av korna hette Stjärna.

## Vill Du låna ut Dina fjällkobilder?

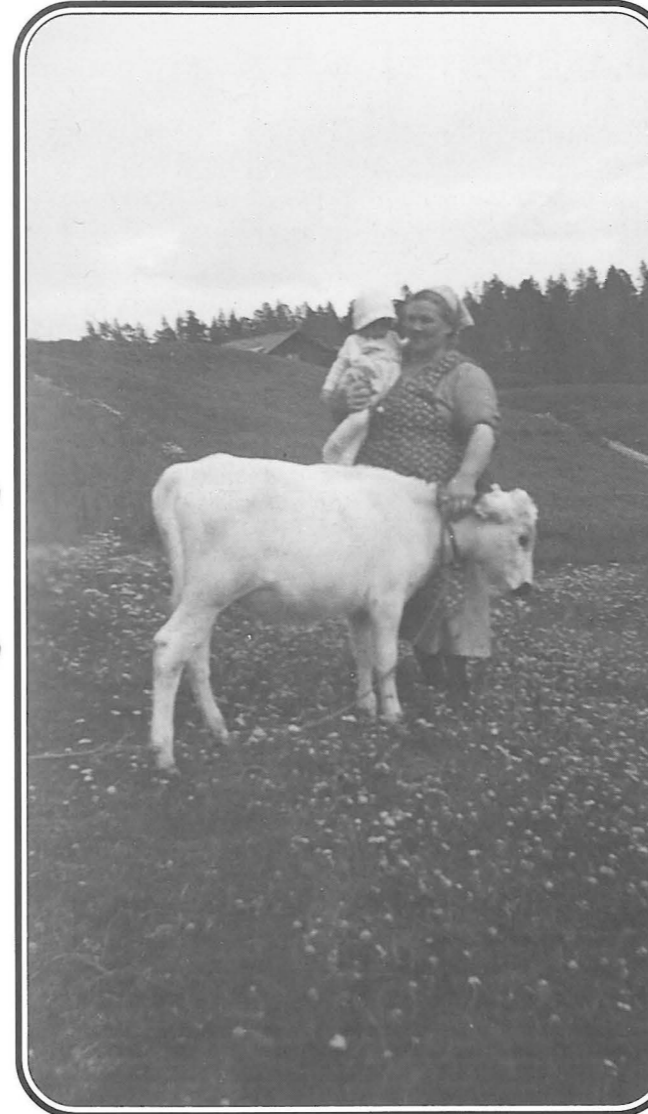
Vi vill så gärna ha en stor variation med bilder på fjällkor i denna tidning, och det får vi om Du hjälper till genom att kolla igenom Ditt fotoalbum därhemma!

## Hjälp med avelsrådgivning?

Föreningens avelsansvarige Robert Nilsson hjälper gärna till så att Du kan beställa rätt fjälltjur till Dina fjällkor och kvigor, det är en kostnadsfri service till våra medlemmar!  
 Telefon till Robert:  
 0928-401 06

## Besvär med myndigheter beträffande fjällkobidrag?

Svensk Fjällrasavel hjälper Dig då Du stöter på problem när Du t.ex. ska söka bidrag för Dina fjälldjur. Oftast är det härstamningen som ställer till problem.  
 Kontakta Robert Nilsson på telefon  
 0928-401 06.



Här ser vi en tjudrad kalv. Det är mormor som kliar och klappar och det är hennes första barnbarn hon bär på, vilket är min syster Birgitta född 1933. (Det är samma kalv som på bilden t.v.).

## HÄRSTAMNINGSKONTROLL

Då ett flertal medlemmar i Svensk Fjällrasavel har härstamningsmässigt sett värdefulla djur hemma hos sig, så vore vi tacksamma om Ni som står utanför officiell kokontroll eller härstamningskontroll, åtminstone går med i härstamningskontroll med Era djur så att Ni får ett härstamningsbevis på de djur som föds hos Er. Kostnaden är inte så hög (ca 15-20:-/djur). Kontakta närmaste husdjursförening så hjälper de Er!



Detta foto är från samma bygd. Troligen är det taget i början av 1930-talet. Det var ju vanligt att getterna gick med korna. Min mor Ester, som var född 1905, hade till uppgift att gå med korna och getterna när hon var liten. Och hon var barfota, det var så då. Sommartid sparade man på skor.

Min mor Ester tog med mig varje sommar till Ransjö i Härjedalen. Jag är född 1940 och jag minns mycket från 1950, bland annat:

I Ransjö fanns ca 15 gårdar. Alla hade sin lilla skara fjällkor och givetvis häst. Varje gård hade sin ledarko som också var skällko (med en skälla om halsen). Varje gård hade också sitt speciella ljud i skällan så man hörde på långt håll vilken liten koskara som kom!

Koflockarna blandade sig aldrig med varandra, varje koflock höll ihop!! Jag kunde alla gårdarnas "ljud" och namn på varenda kossa, kviga, kalv och häst! Alla kor handmjölkades på 50-talet och jag lärde mig också den konsten i "Väst-i-Myra", en gård i Ransjö där jag tillbringade varenda stund hos korna eller hästarna då det var sommar.

Idag är Ransjö By en helt utdöd by! Inte ett aktivt jordbruk finns, och definitivt inte några fjällkor. Så har politikerna danat vårt avlånga land - en död landsbygd.

Jag som skriver heter Lena Carlsson och bor på ett litet torp i Småland. Kör med häst och drömmer om att få hit en dräktig ko (fjällko naturligtvis) som kan gå ihop med mina 3 hästar och beta (inhägnade).

Fotografierna är mig mycket kära och jag hoppas på att få dem tillbakasända. Kan *Fjällkon* använda fotografierna så är det bra. Tycker Ni de är för dåliga så förstår jag det också. Hur som haver, kan fotona glädja är det bra!

Hälsningar från en medlem och en som har fjällkor i huv'et jämnt!

Lena Carlsson  
 Hamburg, Alvesta

Redaktionen hälsar: Naturligtvis vill vi på *Fjällkon* få låna gamla bilder för att glädja alla medlemmar och kanske väcka minnen till liv hos den äldre generationen samt visa hur det var förr. Hoppas det finns fler medlemmar som anammar Lenas inskickande och lånar ut sina gamla (och nya) foton på fjällkor m.m!

## Svensk Fjällrasavel

**Ordförande:** Patrik Gyllenhammar, Ekeshogs Hejde, 620 20 Klintehamn. Tel 0498-243035. Fax 0498-243003.

**Vice ordförande:** Robert Nilsson, Övre Svartlå 515, 961 98 Boden. Tel 0928-401 06. Fax 0928-402 10.

**Redaktion, expedition, kassa:** Lennart Rosén, Larstorp, 590 33 Borensberg. Tel/Fax 0141-700 82.

**Redaktör & Ansvarig Utgivare för tidningen FJÄLLKON:** Lennart Rosén.

### Ledamöter:

Göran Ceder, Gårde 50,  
930 10 Lövånger. Tel/Fax 0913-210 35.

Sven Blomberg, Översåtra Box 656,  
783 02 St.Skedvi. Tel/Fax 0225-401 40.

Joakim Gustavsson, Görshorva, V.Harg,  
595 91 Mjölby. Tel/Fax 0142-250 42.

Lena Lindberg, Heden 4718,  
780 64 Lima. Tel/Fax 0280-322 18.

### Suppleanter:

Göran Lundström, Fjälbyn 252,  
930 10 Lövånger. Tel 0913-300 40.

Anders Jonört, Flarken 3440,  
910 45 Flarken.

Berit Runsten, Alsenviken 1234,  
830 44 Nälden.

### Revisorer:

Gerd Amqvist, Hörnsjö 452,  
914 90 Nordmaling.  
Margareta Holmgren, Ö.Rosinedal 15,  
922 32 Vindeln.

### Revisorssuppleanter:

Ann-Sofie Sångberg, Lökom 7578,  
881 93 Sollefteå.  
Tove Undin, Tosseberga 473,  
686 93 Sunne.

**Nästa FJÄLLKON kommer i slutet av februari 1997. Manus & Annonser till den tidningen ska vara redaktionen tillhanda senast den 7 januari!**

**Hör gärna av Dig till Svensk Fjällrasavel med frågor och funderingar, tips och idéer! Det är inte "farligt" att skriva till oss eller denna tidning. Skriv som Du talar! Välkommen!**

**Medlemstillströmningen har varit och är fortfarande mycket god i Svensk Fjällrasavel.**

**Har Du, som ny medlem, av någon anledning ej fått tidigare nummer av denna tidning så hör av Dig till oss!**

### Avelsansvarig, Djurförmedling, Stambokföring:

Avelsansvarig: Robert Nilsson, Övre Svartlå 515, 961 98 Boden. Tel 0928-401 06, Fax 0928-402 10.  
Förmedling av livdjur: Joakim Gustavsson, Görshorva Västra Harg, 596 91 Mjölby. Tel/Fax 0142-250 42.  
Stambokföringsansvarig av fjälldjur: Göran Lundström, Fjälbyn 252, 930 10 Lövånger. Tel 0913-300 40.

### Tidningen FJÄLLKON

\* Tidningen utkommer med 5-6 nummer/år. Däremellan skickas "aktuell info" ut, ca 1 gång/månad.

\* Medlemskap tecknas genom att sätta in 200:- på postgiro 833 53 62-3.

\* Annonsering med radannonser i tidning och info-blad med t.ex. "Köpes / Säljes" är gratis för medlemmar i Svensk Fjällrasavel.

\* För övrig annonsering hänvisas till vår expedition tel/fax 0141-700 82, eller under ovan angiven adress.

\* Samtliga artiklar i tidningen FJÄLLKON är författade av redaktionskommittén om ej annat anges.

\* Åsikter framförda i signerade artiklar delas inte automatiskt av Svensk Fjällrasavel utan är författarnas egna.

\* Tidningen får i korta drag citeras om källan anges. Eftertryck är dock förbjudet utan skriftligt tillstånd från Svensk Fjällrasavel.

ISSN 1401-7806  
Utgivningsbevis PRV nr 21 560

© Svensk Fjällrasavel  
Tryckeriet Erik Larsson 1996

## AKTUELLA SEMINTJURAR

Nedanstående renrasiga fjälltjurar går att beställa för insemination. Av Svensk Avels tjurar ska alltid någon eller några av de nedan nämnda finnas tillgängliga på seminsektionerna.

### 1. Svensk Avels fjälltjurar:

6715 Lage  
6718 Joar  
6724 Mikro  
6728 Lazarus  
6738 Mast  
6768 Deger  
6769 Delta  
6775 Sigge  
6776 Lippo  
6777 Makro  
791 Karat  
6758 Bula \*\*  
6759 Bam \*\*  
6763 Svartus \*\*  
6766 Kares \*\*  
(\*\* = Kan vara slut på vissa sektioner)  
OBS! Normmejerier har skickat ut meddelande att 945 Bitt är en godkänd fjälltjur men detta är fel! Han är ej godkänd!

### 2. Svensk Fjällrasavels fjälltjurar:

6 Snöstorm (Kodnr 7-0595) F 701 Svarting  
40 Pelle (Kodnr 7-0596) F 6748 Bör  
70 Rosen av Böle (Kodnr 7-0597) F 733 Gandi  
3 Peter (Kodnr 7-0592) F 29 Ise  
44 Fagerman (Kodnr 7-0571) F 1 Holar  
3 Dollar (Kodnr 7-0577) F 940 Hompen  
37 Eemeli (Kodnr 7-0574) F Kuninkaan Poika  
23 Svempa (Kodnr 7-0576) F 67 Ringo  
145 Tessar (Kodnr 7-0542) F 148 Tess  
156 Zonat (Kodnr 7-0543) F 9 Zober  
161 Smille (Kodnr 7-0549) F 10 Smith  
1 Hubert (Kodnr 7-0552) F 6720 Jovial  
21 Svartenlind (Kodnr 7-0553) F 701 Svarting  
157 Lirken (Kodnr 7-0554) F 79 Nill  
165 Leo (Kodnr 7-0556) F 10 Smith  
57 Hinder (Kodnr 7-0561) F 155 Levi  
181 Idear (Kodnr 7-0563) F 38 Desing  
177 Rusk (Kodnr 7-0564) F 127 Snösolo  
41 Duvolen (Kodnr 7-0565) F 64 Griver  
164 Lim (Kodnr 7-0566) F 83 Rim  
162 Linus (Kodnr 7-0567) F 10 Smith

Har Du frågor om Svensk Fjällrasavel och våra tjurar så kontakta någon av oss:

Expedition: (Lennart Rosén) tel/fax 0141-700 82.

Avelsansvarig: (Robert Nilsson) tel 0928-401 06, fax 0928-402 10.

Ordförande: (Patrik Gyllenhammar) tel 0498-243035, fax 0498-243003.

## Värsta tjurval!!!!

Det här är en lista över tjurar med SKB-stamboksnummer som Du absolut ska undvika om Du vill avla mot renrasig fjällras. Nedanstående tjurar är de som för tillfället körs ut från seminsektionerna:

945 Bitt  
6701 Yxan  
6711 Mirre  
6708 Ylle  
6723 Majs  
6731 Makt  
6733 Lönnå  
6734 Happe  
6735 Örjan  
6737 Örme  
6740 Skatt

### Ungtjurar som ska undvikas om Du vill avla mot ren fjällras:

6755 Sobi  
6761 Hire  
6767 Ymer  
6773 Yber  
6774 Midar  
6778 Ming

OBS! 6778 Ming står som ren F i Svensk Avels tjurkatalog, men det är fel!

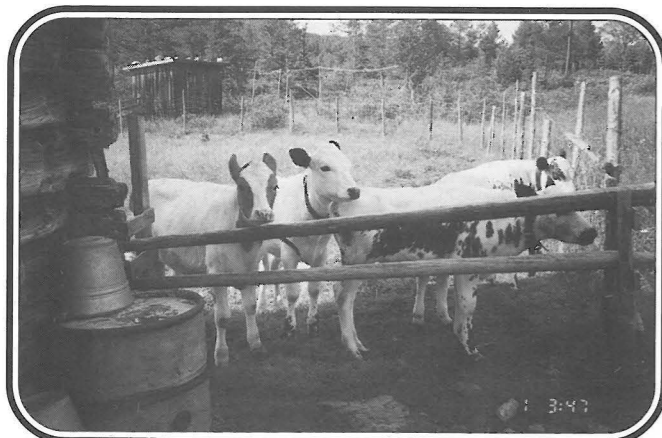
Det finns flera bra fjällrastjurar att få tag på och det ska Din seminsektion kunna ta fram åt Dig utan problem. Ring till dem och kolla att de har fjällrastjurar hemma i god tid innan Du ska ha semineringen gjord. Om de inte har de tjurar som Du vill ha hemma så tala om för dem om vilka Du vill ha och var hjälpsam!

Om Du själv är osäker på vilka tjurar som är renrasiga så hör av Dig till Robert Nilsson tel 0928-401 06, fax 0928-402 10, så hjälper han till om Du vill. För en sak ska vi komma ihåg, vi måste arbeta med seminörerna, inte mot dem!

# FJÄLLRESAN

## -en reseberättelse

Vi, Birgitta Karlsson och Goth Bertil Johansson, gjorde den 29/7 - 4/8 -96 en drygt 200 mils resa genom fåbodskogar och fjällvärlden genom landskapen Dalarna, Härjedalen, Jämtland och Angermanland. Förutom rådgivning om fjällrasen, tjurar, renrasighet, medlemstidning, Svensk Fjällrasavel m.m. så hoppades vi hitta okända fjällkolinjer och likaså djur av den fjällnära typen. Det sistnämnda arbetet med kolinjer kräver nu ett stort arbete att gå igenom materiellt, helt klart en hel del intressanta djur och besättningar. Som fåbodbrukare själv (Bertil) så blev man glad av att så många håller djur i så ålderdomliga lantrasbevarande jordbruk vilka påminner mycket om de idag så populära ekologiska jordbruken. Vi ska här försöka förmedla de olika jordbrukens särarter, lägen och förutsättningar.



Här ser vi fjällkalvarna i sin hage hos Sixten Thor, Vemdalen.

### BESÖK HOS UHR ANNIKA OCH FAMILJEN SMEDBERG

Till slut kom vi då iväg på vår sedan länge planerade resa, och första besöket gjorde vi hos Annika Uhr Gustavsson i Söderås i södra Rättvik. Sommardag flyttar hon till Rättviks Gammelgård med alla sina djur och levandegård Hembygdsgårdens Fäboddel.

Hon har 3 kor varav 1 svensk rödkulla, 1 fjällnära ko, 2 kvigkalvar, mjölkgetter, killingar, gris, fjäderfän, 2 hästar, ja, det fanns kanske flera djur som vi inte såg. Mjölken förädlas och produkterna säljs på den minst sagt levande gammelgården.

Åter i bilen, och efter ca 10 mil på landsväg 45 kommer vi till Kättboåsens Fäbod i Mora där riksvägen skär rakt igenom fåbodbebyggelsen. Redan 2 km före, vid Johannisholms servering, möter Vägverkets varningstavla för kor oss, ett tecken på att djur finns lösa på skogsbete, vägar och på fåbodvallen. Trots detta så ringer bilister till polisen varje vecka och frågar om korna har kommit lösa, och varje gång får djurägarna Yvonne och Torbjörn Smedberg tala om att djuren släpps lösa varje morgon. Dalaradion stoppar sändningar och meddelar att fjällkor finns utmed vägarna.

Yvonne och Torbjörn berättar om en gång när korna var på hemväg till kvällsmjölkningen och hur en bilturist hade stannat och försökt jaga tillbaka korna in i skogen och ut på myrarna. Korna blev helt skrädda och en polisbil gjorde inte saken bättre genom att cirkla runt det hela!

Paret Smedberg är i 30-årsåldern och har fem barn. I 15 år har Yvonne haft getter, fjällkor, hästar, får och grisar lösa på bete i fåboden, men bilisterna kör lite väl fort

igenom trots varningsskyltarna. Yvonne har bott bofast hela tiden i en fåbodstuga som byggts ut. Hon är ättling till de första finska invandrarna i trakten. Varje år röjer och bryter de upp ny övergiven och igenväxt åker på fåbodvallen vars övre del har en magnifik utsikt över bergen.

### MOT ARVSELENS OCH KVILLSELENS FÄBOD

Över gränsen inne i Malungs socken har vi snart Arvselens fåbod 3 km från riksväg 45 där 23-årig Täpp Lars Arnesson är för tredje året i rad. Han har 4 fjällkor, kviga, kalvar, mjölkgetter och ett antal får. De flesta djuren är inhysta/inlånade över sommaren medan han bygger upp en egen besättning.

På Arvselens fåbod finns ytterligare en brukare som håller ett 40-tal får. Tillsammans för båda brukarna så rev björnen under 1995 ett 20-tal får inne på fåbodvallen. Från och med 1996 betalar staten ingen ersättning om glesbygdsbönder mister sina djur p.g.a. rovdjur! I år har man ännu inte mist några djur, men i grannfåboden hittade man ett fårhuvud 5 km från fåbodstugan - björnen hade visat sig igen!

Täpp Lars har många strängar på sin lyra och denna kväll spelar han fåbodsaga (varje måndag), ett slags hembygdsspel, vilket drygar ut inkomsterna på denna vackra fåbod belägen på en ås med en bäck och en damm nedanför.

Nästa fåbod är Kvillselen, 1 mil norr om Malung, där 2-3 brukare håller kor och får. Vi besöker Erik Hellström som med frun var på utflykt, men sonen visar oss djuren och beärrtar för oss. Det fanns 5 kor, både fjällkor och SLB samt 3 ungdjur.

Mjölken kördes upp till byn där den levererades till Milko. Korna betar fritt i markerna och den stora fåboden består av 15-20 fåbodgårdar varav 12 varit i bruk så sent som för 20 år sedan. Något fritidshus finns förstås också. Vallen är delvis väldigt tätbebyggd som en liten Dalaby.

### MATSÅSENS FÄBOD

Nattlogin var tingad norrut hos Eva Martinsson i Lima, kulla vid Matsåsens fåbod. Eva håller 12 mjölkkor och 6 ungdjur. Det är mest fjällkor, men 1 av dem är rödkulla och så finns några SLB-kor. Rödkullan är tigrerad, men den har även fjäll i härstammigen. Eva har även ett 15-tal getter.

Hos Eva finns en intressant 13-årig fjällko, 7 Fjälla, född 1983 hos under-tecknad (Bertil). Fadern är Basker och modern, född 1975, kom från Säma i norra Dalarna. Modern var svartsidig och vithövdad och blev över 10 år gammal. Fjälla har två inkalvade döttrar och en tjur som nu var 1 år gammal. Han finns hos

Maria Halvarsson i Kinnvallsjösastra fåbod i Lima. Fjällas son i år, född i juni, heter Lillprinsen och han är efter Lage.

Varannan dag kör Eva mjölken på slingriga och backiga vägar till gården i Lima 15 km bort. Hon behöver tre stycken mjölktankar för att klara av leveranserna till Milko. En tank har hon på en släpvagn och en i en hästtransport. Den tredje tanken används på vintern i byn.

Evas far anlade fåbodvallen 1923 intill den mycket gamla Matsåsens fåbod. Eva går alltmer över till renrasiga fjällkor men semin skötes av veterinärer och tillgång till önskad sperma är ibland inte så lätt trots upp-givna tjurönskemål och förhandsbeställningar. Evas hemgård är en kring-byggt släktgård uppförd 1813. Hon har en nyrenoverad ladugård med rör-mjölkning.

Efter kaffe och korvgrillning i Evas stor fåbodstuga diskuterade vi om det mesta med tjuval osv. Genomgång av fotografier tar sin tid, och när vi till slut åkte ner till system Annas stora fåbodstuga i norra Fenningebergets fåbod var klockan 01.00. Gissa vilka som direkt föll i en ljuvlig fåbodsömn.

Nästa morgon mötte oss solen med en härlig utsikt över vallen och sjön nedanför oss och med blånade berg som bakgrund. På denna fåbod drivs fåbodbruket vidare av Doris Nilsson, vintertid boende i Sälen, där hon då jobbar på en turistanläggning i Sälenfjällen. Hon har inga egna djur utan tar åt sig djur från andra bönder under sommaren som då får lite ledigt.

I fåbodarna häromkring har man "fåbodtelefoner". Det är olåsta telefoner som står bakom öppna dörrar och där kan vem som vill ringa lokalsamtal. Pengarna lägger man i kassan.

### MORANS VÄGLÖSA FÄBOD

Denna fåbod drivs av Viola och Sven-Erik Johansson i Högstrand, Sälen. Den har varit obrukad i några decennier, men sedan ett par år tillbaka har den åter fått liv igen uppe på lågfjället öster om Sälen mot Älvdalen.

Att vi hittade vallen var mycket av en slump. Ett par ortsbor körde före och visade vägen. Via golfbanan i Sälen kom vi till ett vitt plastband tvärs över vägen ner i myren på båda sidorna. Våra vägvisare använde sin mobiltelefon för att rådföra var stigen fanns. Sven-Erik jobbade på åkern och Viola jobbade på annat håll, men en svägerska svarade att stigen var uppmärkt med ett vitt plastband!

De snälla ortsborna försvann och där stod vi nu, Birgitta och Bertil. Kylväskan gömdes i skogen och så gick vi. Koskällor hördes först, men sedan tystnad. Efter någon kilometer på den breda stigen uppför, delade den sig. Bertil tog den blöta stigen och Birgitta den andra.

Ungefär samtidigt kom vi till vartin fåbodgård. "Bertils" var tydligt betad och den var använd i modern tid för skogsarbete då en skogsbarack stod här. Det fanns ett skogsstall vars kortsida hade rasat ner. Färsk hästskit hittades också. Hm...var det här man höll till? Ropade på Birgitta men hon svarade inte. Var fanns hon?

Hittade en vältrampad stig och följde denna och plötsligt tornade en stor ardenner upp sig framför mig samt en annan fåbod där Birgitta stod. Hästen betade lös i fjället endast 4 km från Sälen centrum - hur många har en aning om detta i den turistmetropolen?

Senare visade det sig att även 6 kor, 1 tjur och 6 kalvar gick på bete här. Moran visade sig även ha fler invånare. En kanin bodde i en bur högt upp på en vägg oåtkomlig för rovdjuren. I denna stillhet fikade vi och då kom katten även fram till oss vilnsna fjällkojägare.

Vi såg att kokhuset användes med separator och tillhörande attiraljer. Mjölkkningsproblemen hade lösts med ett elverk. Tyvärr var den stora fåbod-ladugården nedplockad på backen, troligen möjlig att rädda, så det fanns ett enkelt mjölkstall med presenning uppbyggt istället. Vatten i slang med självtryck från en källa fanns praktiskt anordnad.

Vi hörde att Sven-Eriks släkt var brukare här tidigare. Nu förstod vi att den långa stigen var en hästfarväg, kanske för vinterbruk. Vi hittade den vitplastade stigen och kom snabbt ner till vägen igen.

Då hörde vi skällorna tydligt igen! Bertil slinker

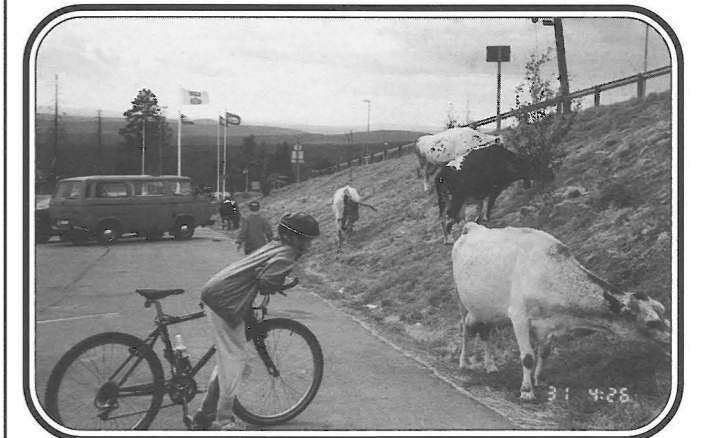
in i skogen och Birgitta följde med en bit men gick sedan tillbaka igen. Då kom 5 kor, men hon kunde inte fotografera för Bertil hade kameran!

Skällorna stod ej stilla och jag (Bertil) hade även sett något djur, så jag fortsätter in i skogen över en bäckravlin och upp på en ås, och där var vinterstigen igen. Ovanför mig stod plötsligt en tjur och blängde med två kalvar i sällskap. Skällkon hördes bra, svettig var jag, men så nära så gav jag mig inte. Jag följde efter tjuren och där i ett skogsbyn stod tre små söta fjällkalvar och kikade på "en tokig skogsvandrare".

Som skygga rådjur försvann de för mig, men nej, jag ger mig inte utan fortsätter och till slut var jag framme i Moran igen! Och där mötte mig en brunstig skällko, tjuren och sex kalvar.

Tillbaka igen, och nu hittade jag en tredje stig som utmynnade någon kilometer ovanför bilen på fjället. Den tredje stigen var snabbast till bilen och den gick ihop med vintervägen. Väl vid bilen upptäckte jag klöv-spår och komockor och ihoptryckta backspeglar. Det fanns tydligen flera kor, men var fanns de och Birgitta?

Hon hade förstas bilnycklarna. Ropade hon uppifrån fjället? På språng igen, uppåt! Till slut möttes vi. Hon tog kameran och rusade uppåt efter de fem korna och hann fånga ett par av dem medan jag vandrade tillbaka till bilen. Birgitta hämtades upp. En stor del av dagen hade nu gått, men många upplevelser rikare stod vi nu där ovanför Sälen med fjällen mot Norge som bakgrund.



Edit Pålssons kor betar fritt vid Idre Fjällhotells anläggningar.

Vi for iväg och träffade 69-åriga Ebba Ryen som just höll på att lägga in den sena höskörden. Hon stod och matade hökanonen. I ladugården hade hon 2 kor, 2 kvigor och 1 kalv. Hon skulle sälja en kviga till hösten då hon tyckte att hon började känna sig för gammal att sköta alla djur ensam. Den sista kvigan som kalvade in var ej så lätt att lära sig bli handmjölkad.

Vi for vidare till Viola i Morans mor Dagny Fagerlind i Lövnäs. 70-åriga Dagny hade mjölkkor till för två år sedan när dottern Viola tog över dessa. Dagny berättade att hon hade byggt upp sin ladugård vid villan intill byn Lövnäs och att hon var Älvdalen Finnmarks sista mjölkleverantör.

Mjölkkrukorna skickades med taxi eller varubuss milen ut till Särnavägen. Korna hade hon betades 1 km bort i Aflotbodarna och hon cyklade alltid dit med kraffoder och krukor och efter mjölkningen cyklade hon tillbaka med all mjölk för kylning och vidare färd på vägarna till Milkomejeriet.

Vi besökte även bröderna Niss Sven och Bruno Johansson på deras helt ålderdomliga jordbruk som tillhör högsta klass 1 i Dalarnas ängar- och betesmarker. De levde av några mjölkkor, häst, getter, får och höns. Fritt bete tillämpas givetvis som på de flesta platser här omkring.

Vi fick billigt nattlogi på denna härliga plats och på morgonen upptäckte vi att vi hade haft påhälsning i vår lilla låda med inköpta godbitar som vi brukade ta till kaffet. Hälften var uppätet, och något senare fick vi syn på tjuren vilken gömt sig i hönshuset - en ekorre! Efter köp av getost och lite prat for vi vidare. Proviant inhandlades i lanthandeln i Sörsjön innan vi åkte norrut på den stora vägen mellan Sälen och Säma. Tvärnit! Mitt på asfaltvägen stod

## FJÄLLKON

plötsligt ett 60-tal getter, i Sverige, i Dalarna! Ingenstans fanns information om att bönder i bygden fortfarande lever på ekologiskt skogsbetande getter. Dessa djur visade sig komma från byn Byggevallen ca 4 km härifrån. Tänk så långt de kan gå i sitt födosök!

### FOSKDALSVALLEN FÄBOD

Vi anlände till Foskdalsvallen fäbod där Sonja Spånberg är 5:e generationen som med maken Jöns driver fäbodbruket vidare. Vintertid bor de i Särna, där det f.ö. bara finns två leverantörer kvar, och mjölken levereras till Milko. Här på fäboden tar man hand om mjölken själva. En gång i veckan får turister lov att besöka det privata hushållet.

Sonja säljer då sina egenhändertillagade "Särna-specialitéer" som "Kolbotten- och Jönbröd". Vi blev bjudna på gott bröd och kaffe och för vidare uppåt fjället. Åkte förbi en öde fäbod med många fritidshus men komockor på vägen talade sitt språk. Strax såg vi en kotavla och nere i en dalgång med en bäck ligger Brunna fäbod, 1 mil från Idre.



Sonja Spånberg med kon Fina vid Foskdalsvallen fäbod, Särna.

Enda leverantören i hela Idre är 67-åriga änkan Edit Pålsson. Sommartid hämtas mjölken i fäboden, 4 mil från närmaste leverantör som är Spånbergs i Särna. Mjölkbilen åker sedan ytterligare 3-4 mil till nästa leverantör, vilket är bra! Dessutom har Milko ännu ej någon extra hämtningsavgift!

Edits kor hittade vi, efter att ha bjudits på kaffe & doppa hemma hos henne, vid Idre Fjällhotells anläggning, betandes bland bilar och turister där hotellet satt upp en visningsfäbod. Vi blev båda exalterade över upplevelsen med korna, bilar, folk, skidliftar osv.

Vi följde nu den slingriga vägen norrut mot Tännäs. Besökte några smågårdar, passerade förbi Sveriges högst belägna by Högvålen som ligger 800 m.ö.h. via Brändåsen sameby och fram till Tännäs dit vi anlände hungriga vid 19.30-tiden.

Vi frågade i Tännäsgården, men några fjällkor fanns inte kvar. Jag (Bertil) kunde ej nöja mig med detta svar. Den sista fjällturen som kreaturshandlaren Johan Dalgren i Särna för omkring med för betäckning hade ju köpts i Tännäs. Jag frågade i bensinmacken där den hjälpsamma kvinnan ringde runt och vi fick uppmaningen att åka till de två bönderna som fanns i närheten. Den tredje bonden som fanns hade sålt fjällkorna i våras, typiskt.

Vi blev så småningom hänvisade fram till Christer och Mats Dalgren, och det visade sig att de hade 17 djur varav 11 var fjällras! Bröderna var 29 respektive 34 år gamla och de hade hållit på med djuren i två år. Semin hade börjat brukas nu på 90-talet. Tidigare fanns det gott om fjällkor och tjurar i gårdarna här och då bytte man med varandra.

Modern till Christer och Mats ville minnas att Johan Dalgren i Särna köpt en tjur av dem någon gång i mitten på 80-talet. Ett år då säkert, kontakt med Dalgrens ska ske igen för att kolla upp stammen m.m. på deras djur. Det var nu sen kväll och vi åkte hem till Hans Salomonsson med familj i Funäsdalen för att övernatta.

### SANDÅSVALLENS FÄBOD

Uppstigning före 06.00. Snabbfika för att hinna med Sven Hammar på fäboden Sandåsvalle före utsläppet av de 4 korna, kvigan, 3 kalvar, 5 getter, 34 får och hästen. Sven hade bara en mjölkkvot på 8,5 ton och som pensionär får han inte nuvarande Norrlandsstöd. NNP har infört hämtnings-avgift som säkerligen kommer att smyghöjas.

Sven ser det som oekonomiskt att nu leverera en begränsad mängd mjölk från fäboden och byn nu när de yttre villkoren försämrats så mycket. Sven blev den sista leverantören i Funäsdalen!

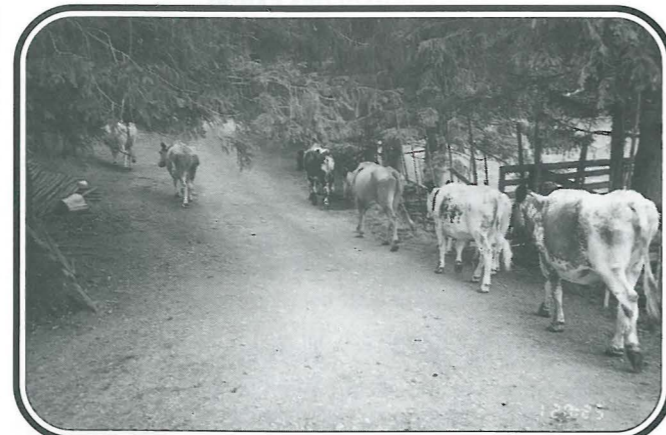
Ett tips! Sven Hammars sommarsalva: Koka trätjära, fårtalg och/eller kalvtalg och lite linolja. Denna salva är bra för juver och mot insekter!

### LÅNG VANDRING MED FJÄLLKOR

Sven hade mycket att berätta, bl.a. om så kallade Kreatursdrifter för 60 år sedan. I början av 1930-talet hade kreaturshandlare och uppköpare Salomon Wagenius från Storsjö och Erik Olsson från Orsa kreatursdrifter.

De samlade ihop fjällkor överallt ifrån fjällbyarna runt Funäsdalen. Med 40-50 djur vandrade de över Flatruet och Storsjökapell ner till Åsarna där djuren sedan kördes per järnväg till Hälsingland och Dalarna för försäljning.

Längs hela vägen ner till Åsarna hade de kvinnor med sig som genom kaukningar (lockrop) höll hjorden samlad och därigenom ledde dem på okända stigar och vägar. Förutom att kauka så skulle de även mjölka korna under vandringen. Ända till Uppland kom fjällkorna som längst vad Sven minns.



På bilden ovan ser vi korna hos Maud Peeker och Krister Morlind vid deras fäbod i Klövsjö som också fick besök under sommaren. Här finns 6 kor plus kvigor och kalvar. Korna går som amkor. På bilden nedan ser vi Maud och Krister.



Text & Foto: Goth Bertil Johansson och Birgitta Karlsson

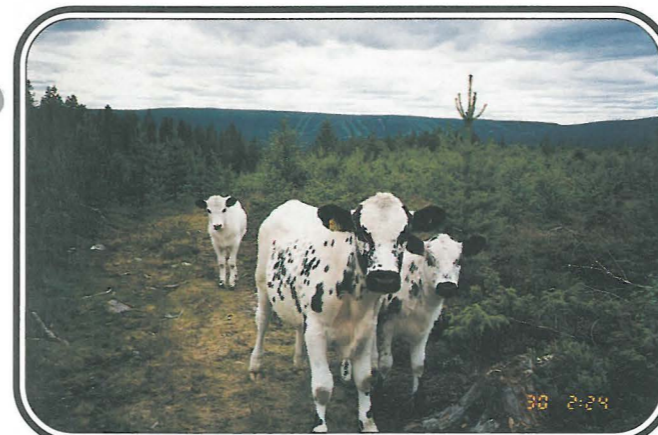
## FJÄLLKON



Eva Martinsson med en av sina fjällkor vid Matsåsens fäbod i Lima där det finns 12 kor plus ungdjur.



På vägen mellan Särna och Sälen möttes vi av ett 60-tal getter som vandrat 4 km i sitt födosök från byn Byggevallen där de hade sin hemvist.



Kalvar vid Morans fäbod i Sälen hos Viola och Sven-Erik Johansson.



Här ser vi tjuren Biellojaure med sin ovanliga färgteckning. Modern heter Biella och fadern 6830 Janne.



Hässjor i Funäsdalen i slutet av juli 1996.



På besök hos Birgit Olofsson i Märten-Jöns-buan, Klövsjö.

Har Du något trevligt att berätta för Dina fjällkointresserade vänner som läser denna tidning! Fundera och skriv ner, kort som långt är välkommet! Och det är bra om Du har några fotografier som kompletterar berättelsen. Skicka in Ditt bidrag till Svensk Fjällrasavels expedition. Tack för hjälpen!

# "Vi trodde vi hade fjällkor"



"Man ska inte ropa hej förrän man är över bäcken" brukar det ju heta, och det kan dessa kor väl symbolisera, de står ju mitt i eländet och vet inte vilken väg de ska ta därifrån. Och det är precis så avelseländet med fjällkorna har varit några decennier; fjällkor har korsats med bl.a. lågland, avkomman kan bli bra med hyfsad mjölkproduktion, men juvren håller sällan mer än ett par laktationer. En viss positiv korsningseffekt kan man få i första ledet, men sedan blir följande avkommor sämre än genomsnittet.

Berit Runsten i Jämtland har i följande artikel skrivit ned sin och familjs erfarenheter från de senaste 22 åren på gården Alsenviken i Nälden. Precis som så många andra fjällkoägare så har de trots att alla deras djur varit "riktiga" fjällkor och inte resultatet av ett korsningsexperiment. Hur många djurägare har det senaste året inte blivit gruvligt besvikna då det framkommit att flera av deras djur ej är renrasiga? Familjen Runsten är ett par av alla dessa.....

## VAD HÄNDE EGENTLIGEN?

Här är berättelsen om en jämtländsk fjällrasbesättnings öden och äventyr under drygt 20 år. Förmodligen kommer många att känna igen sig och förhoppningsvis dela vår uppfattning. När man sitter med facit i hand och ska räkna djurenheter beträffande fjällkor är det lätt att börja fundera på varför det blev som det blev. Varför man plötsligt inte hade alla de där fjällkorna som man en gång hade och dessvärre trodde sig ha! Vad hände? Hur gick det till? Vad ska man nu göra?

## EN BLICK TILLBAKA

För min del så började det 1974 då jag gifte mig med Jan som var bonde i Alsenviken med 16 kor, de flesta fjällkor. För oss var det självklart att hålla fast vid rasen eftersom vi hade en väl fungerande ladugård från 1959 med båsplatser anpassade till en mindre ko. När jag nu tittar tillbaka i koböcker och kontrollpapper träder ko- och tjurfamiljer fram, många förlorade, och så alla dessa kossor man minns.....

Några axplock från 1970-talet:

\* **Här fanns Kruslin** efter Lutar (med morfar Zober) vars vackra dotter Krusa lärde mig att en ko kan sparka snabbt och effektivt åt alla håll. Trots sina nerver producerade hon som mest 228 kg smörfett då besättnings- och föreningsmedeltal låg på 180-187 kg. En duktig ko således!

\* **Prickan** efter Riss (mf Gunde), här kunde man tala om totalprickig! Hon levde rövare vid varje betesutsläpp, slogs med alla. Jag som trott att kor var fridsamma!

\* **Inga efter Desing** (mf Svalman) var en ordentligt stor ko med sådana där lösa bogar som hon villigt demonstrerade.

\* **Pernilla och Vitty** med fäder Enslingen repsektive Misse såldes via Lim-Olle till Dalarna och har kanske ättlingar där (?).

\* **Cocka** efter Mysing (mf Enslingen) stod som i trans vid varje mjölkning. Läggs henne på minnet för hon kommer igen om en stund!

\* **Kanalja**, döp aldrig en ko till det! Hon levde sannerligen upp till sitt namn, hon var ständigt på fel sida om tråden!

## TJURARNA - FÄDERNA FINNARNA BÖRJAR KOMMA

Tittar jag på tjurarna fanns förstas de vanliga Kare, Mysing, Holar osv, men även lite mindre kända som 721 Groll, 30 Edde, 712 Minto, 41 Lyster och 81 Sinto.

Här dyker också de första finska tjurarna upp. Vi hade två kvigor födda 1971 efter Hegel och Tove. Ratho kom senare på 70-talet men det var ändå en marginell användning som inte bekymrade oss - då!

Sem fick inga avkommor efter sig här men väl Stas som blev far till stora fina Luppas som startade bra, men vad hjälpte det när benen inte höll, knän svällde och juvret "släppte" efter bara två laktationer.

Flera låglandskorsningar hade samma utveckling, bra start och sedan platt fall. Vi var tveksamma till avkastningsfördelarna när hållbarheten var så dålig.

## SKB-STYRELSEN TOG INGEN HÄNSYN

På ett årsmöte med SKB-föreningen 1979 hos Elna Aronsson var vi flera som tog upp problemet. Det som bekymrade oss var att antalet fjällrastjuror krympte och att många rena fjälltjuror slogs ut för att T-talet var för dåligt.

Vi tyckte att det sistnämnda borde spela en mindre roll och att möjligheten att välja renrasiga tjuror för oss som ville det skulle tillgodoseas. Så här långt var det SLB som var problemet, de finska tjurarna var inte med i diskussionen.

År 1976 hade vi 18 kor och av dem var sju fjäll och fyra korsningar. Vi hade även en del jerseykor som gick bra hos oss, och tanken då var väl att ha ungefär hälften av varje ras i besättningen.

Vi gick in i 80-talet med 17 kor i kontroll varav fem var rena fjäll och tre korsningar. Avkastningen låg en bit över förenings rasmiddeltal för SKB som var 188 kg smf med 225 kg hos oss och det är värt att notera att det var de rena fjällkorna som mjölkade mest!

## BÄSTA KON VAR COCKA

I särklass var Clara född 1975 efter Kare och den förut nämnda Cocka. Cocka hade på sex år och sju månader mjölkat en medelavkastning på 6919 kg mjölk och 276 kg smörfett. Hennes bästa år var 1981 då hon nådde 320 kg smörfett.

Jodo, hon var uttagen till tjurmoder, men fick då sina kvigkalvar varav en, Indra efter Figer, har bidragit till vår spillra av fjällras och således ska rädda den här berättelsen från ett alltför sorgligt slut!

## 1986 FANNES INGEN REN AVKOMMEBEDÖMD FJÄLLTJUR!

Nu tar vi ett kliv till 1986 och hittar sex fjällkor och tre SKB i ladugården hos oss. Isländska Forkur liksom Yrsky har hittat hit och på fjällsidan var det Skön, Figer, Basker och Sol.

Vi seminerade med Kalott, Hompen, Bill, Sigill, Hopp och Magi. Om man tittar i 1986 års tjurkatalog så fanns det ingen ren fjälltjur bland de avkommebedömda!

Där fanns Florett med 50% Jersey, Misse och Biljett med SLB i sig och Kalott, finsk rödkulla. Det var NU vi började bygga på

procentalen av rasfrämmande inslag utan att egentligen tänka på det. Ofta beställde vi ungtjuror och skam till sägandes glömde man ibland att säga till om ren fjäll, och då kom t.ex. Ömse, Magi eller någon annan korsning.

Många tjuror kom aldrig ut och allt berodde på att vi som de flesta var vana vid att semin skötte det här med tjurarna. Hittills hade det mest varit fjälltjuror och så någon "sån där finsk" vad det nu var.

Ja, vad var det egentligen? Vi visste inte. Ingen skugga ska falla på semin, de gjorde sitt jobb enligt direktiv, men bekymmersamt var det att antalet fjälltjuror var så litet att släktskapet var så stort med det man hade i ladugården att möjligheten att välja renrasigt var starkt begränsat.

## 1990 VAR MÅNGA FINA, RENA KOLINJER BORTA

Naturligtvis hade vi också fjällkor som inte gick bra t.ex. efter Kam och Sol där det fanns riktiga djupdykningar i mjölkproduktion.

Vi fick också fruktsamhetsproblem med svaga äggstockar på en linje med Hoss, Maro och Kam. Det här var väldigt bleka djur (= mycket vit färg på kroppen), och vi har sedan dess strävat efter att få in mera färg i sådana kosläkten.

I början av 1990-talet kom Projekt Rädda Fjällkons (PRF) inventering av renrasiga djur. Vi fick förfrågan om en del kor, och till min fasa upptäckte jag att alla, nästan, var borta!

Samtidigt som frågan uppstod om varför de andra korna inte dög, kom insikten om att något hänt via de västfinska tjurarna.

## NU KOM HORN PÅ FJÄLLTJURARNA

I Kullig Kontakt nr 1 -93 skrev Stig Näs-lund att fjällrasförespråkarna "vill undvika inslag av SLB och SJB. Däremot är de ofta inte medvetna om att de även underkänner samarbete med övriga nordiska kulliga raser".

Men hur var det med det nära släktskapet? Låg det nu inte en hund, så låg det i alla fall en hel del horn begravda i korsningstjurarna, även i de västfinska s.k. kullorna.

Alla minns väl Vemans uppdykande i tjur-

katalogen, och innan man fick se honom på bild så hade han ju faktiskt gått ut som ungtjur. Detsamma gäller Mickel, Lönnå och nu senast Skatt.

Inte ens de mest hängivna korsningsförespråkare kan väl tycka att svensk kullig boskap kan vara försedd med horn! Studerar man tjurarna närmare så är det lätt att se hur SLB, SJB och även SRB ofta förekommer i de västfinska tjurarna.

## STOPP FÖR KORSNINGAR!

Vi ville inte ha in andra raser i fjällkorna, inte ens via de andra nordiska raserna. Vi ville definitivt inte ha horn på våra fjällkor, vilket vi fått med t.ex. Mickel.

Beträffande den isländska rasen så har den under oerhört lång tid präglats av helt andra miljömässiga och kulturella förutsättningar. Att hävda släktskap sedan Hedenhös är ungefär som att påstå att jämthund och gråhund är samma hund.....och säg det till en jämtle!!!

Vad gjorde vi nu? Jo, varje djur fick sitt släktråd utrett så långt tillbaka att fjällstammen var säker, och att sedan räkna ut korsningsprocenten var lätt när tjurarnas innehållsdeklaration kom i tidningen *Fjällkon*. Det var bara att bita i det sura äpplet och konstatera att i somliga kor fanns allt utom häst!

## NOGGRANNHET I TJURVALEN

Via tabeller för varje ras var det lätt att sedan pricka in varje nyfödd kalvs rasprocent. Vi blev noggranna i tjurvalen. Vår spillra av 100% fjällras heter Ivra efter Lage och är dotterdotter till den förut nämnda Clara. Tjurlinjen bakom är Figer, Kare, Mysing, Enslingen, Sving och Prille.

Så finns Ivras dotter Ina efter Bisko och naturligtvis fick vi leva i spänning något år innan kvigkalvarna började komma, men nu finns dessutom Imma efter Bam, Is efter Lim och Irina efter Tessar, så av en spillra kan mycket växa fram!

Det här är, som tidigare kommit fram, en mjölkstark linje där t.ex. Ivra producerat 298 kg smörfett och 7000 kg ECM sista kontrollåret efter att ha kommit igen efter ett spentamp och 145 kg smörfett året innan.

Ina har som andrakalvare nått 285 kg smörfett och detta på en Krav-foderstat bör tilläggas. Det känns viktigt att plocka fram de här siffrorna eftersom vi som

håller på med fjällrasen ofta blir pålagda åsikten om att kor inte behöver mjölka.

Vi lever faktiskt på mjölkproduktion och under våra 20 år som bönder har vi sett bra och dåliga djur av alla kategorier. Det som står mer och mer klart för oss är att några kg mjölk mer är värt att offra för ett hållbart juver!

## JOBBAR PÅ ATT FÅ NER KORSNINGSPROCENTEN

Vi jobbar nu sakta men säkert på att få ner korsningsprocenten i våra djur och ligger väl ungefär lika risigt till med våra 7,8 djurenheter som andra häromkring.

Förhoppningsvis har det talet stigit till 11-12 redan i år när det är dags att skicka in sina papper igen.

Gröna katalogen (= katalog med renrasiga fjälltjurar som kan rekvireras från Svensk Fjällrasavels expedition) är ett roligt och bra komplement till Svensk Avels tjurkatalog. Principen här är att först välja bland den sistnämndas tjurar och sedan botanisera i den gröna.

Härstamningen avgör en hel del, det är väl inte bara här som Hompen, Figer och Basker förekommer väl så ofta. Samarbetet med NNP Husdjur fungerar mycket bra, det har aldrig varit några problem med beställningar från den gröna katalogen.

Frågan om vad jag vet om de här tjurarna dyker ju upp ibland, men jag vet inte heller allt om Svensk Avels ungtjurar, t.ex. att de har haft eller har horn!

Beträffande "de gröna tjurarna" vore det önskvärt om det kunde bli en rapportering om framförallt juveregenskaper i takt med att döttrar kalvar in.

## FJÄLLKON - SYNNERLIGEN INTRESSANT!

Till sist: Vi har som sagt alltid hävdad att med den gård vi har med en ladugård anpassad för mindre kor, betesmark i kuperad terräng med en hel del naturbeten försvarar den mindre kon sin plats.

Lägg sedan till ekologisk odling sedan 1981 och Krav-godkänd mjölkproduktion sedan 1995 med tillhörande stor grovfodergiva så är det synnerligen intressant att se vad en fjällko kan uträtta!  
Text: Berit Runsten

## Inbjudan till träff i JÄMTLAND

Vill fjällrasintresserade i Jämtland träffa varandra så bjuder vi på en kopp kaffe, lite koprat och visar vår lilla fjällras-spillra. Vi kanske även ska bilda en lokalavdelning?

**LÖRDAG  
25 JANUARI  
12.00**

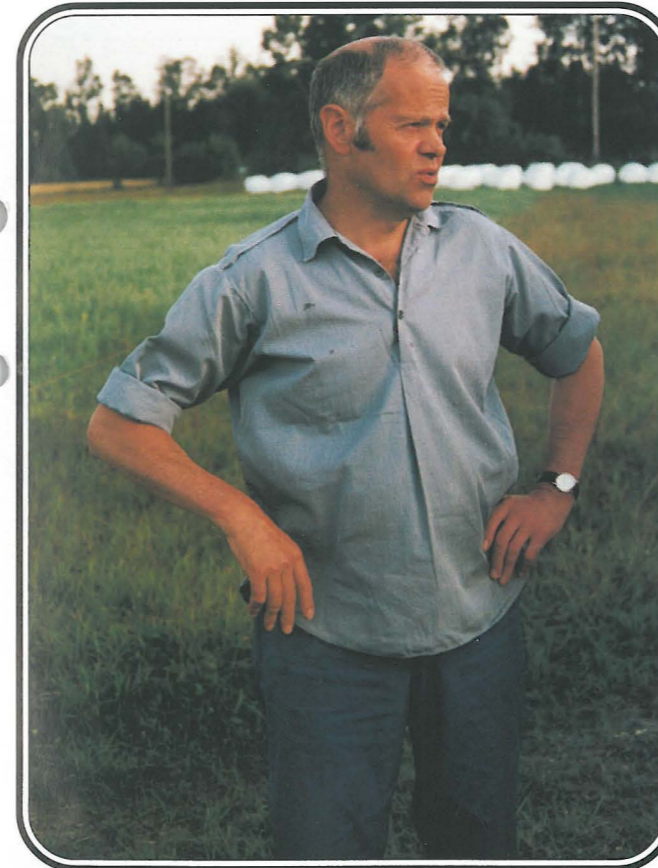
Ring gärna och säg till att Ni kommer, men det är inte förbjudet att komma ändå.

Ni hittar oss i ett gult hus vid Alsensjön 13 km väster om Näliden mot Alsen.

Berit & Jan Runsten  
Alsenviken  
Tel 0640-240 28

Glöm inte bort att betala medlemsavgiften för 1997!  
Använd inbetalningskortet som ska medfölja denna tidning!

## Gårdsbesök hos Ove Falkensjö, Viberg



I slutet av augusti -96 gjorde jag en dagstur till Värmland. Jag besökte bl.a. Ove Falkensjö i Viberg som ligger några mil nordost om Karlstad. Foto: L. Rosén



Här är Ove på hemväg med fjällkon 108 Nicolina som har kalvat ute på betet. Foto: P-O Carlqvist.



Här har Nicolina kommit hem till ladugården och blir mjölkad allt medan hennes nyfödde tjurkalv får stå och titta på. Foto: P-O Carlqvist.

En av de sista dagarna i augusti åkte jag till Värmland för att hämta ett par tjurkalvar hos Pål Hedén i Munkfors vilka är aktuella för spermasamling hösten -97. Ett reportage från Hedéns gård kommer i nästa tidning!

På hemväg från Pål åkte jag förbi hos allas vår fjällkokollega Ove Falkensjö på gården Viberg. Här har Ove en trevlig och välskött gård på 20 ha egen mark samt 8 ha arrenderad. Det är hans föräldragård som han tog över för ett antal år sedan då ingen av hans syskon var intresserad. Det var däremot Ove som sedan barnsben hjälpt till med arbetet hemma på gården.

Ove har 17 kor plus rekrytering, och de flesta djuren är fak-

tiskt av SJB-ras, men Ove har även en del fjällkor. Att övervägande delen av korna är av SJB-ras beror på att då Ove skulle köpa in kor och börja med mjölkproduktion så fanns det knappt inga fjällkor att få tag på, trots att det var fjäll han helst ville ha.

Hela jordbruket och mjölkproduktionen drivs ekologiskt och mjölk bilen är en s.k. kombibil med en särskild tank och tömnings-slang för eko-mjölk. Höstkalvning tillämpas vilket innebär att korna kalvar mellan juli och december, så i skrivande stund lär Ove ha som mest mjölk att leverera till mejeriet. Vi önskar Ove lycka till i framtiden!

Text: Lennart Rosén

NÄSTA FJÄLLKON UTKOMMER I SLUTET AV FEBRUARI.  
Manus till den tidningen ska vara Svensk Fjällrasavels expedition tillhanda före den 7 januari!  
Välkommen med Ditt bidrag!